

AKADEMİ

MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ

Kemal Yurdakul AREN

Şefik CAN

Nâzik ERİK

Mustafa FAYDA

İbrâhim NUMAN

Ahme Yüksel ÖZEMRE

Mustafa TAHRALI

Gülşah UĞUREL

İ A. Y.

YIL: 23

OCAK 1994

SAYI:1

AKADEMİ MECMUASI

YIL: 23

OCAK 1994

SAYI:1

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI, üç ayda bir çıkar.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı
adına sâhibi ve
Yazı İşleri Müdürü
İlhan AYVERDİ

Yayın Danışmanları:
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahrallı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İbrahim Aydın Yüksel
Prof. Dr. Semahat Yüksel

Yurt içi abone ücreti: 160.000 TL.

Yurt dışı abone ücretleri (posta ücreti dâhil):

Almanya : 35 DM, A.B.D. : 30 A.B.D. Dolar,
Fransa : 115 Frank, İngiltere : 29 Sterlin,
S. Arabistan : 80 S.A. Riyal

Abonelerin değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.

Yazı işleri için haberleşme adresi:

Peykhâne Sok. Nu. 3 34400 Çemberlitaş/İstanbul

Tel: (0 212) 516 23 56 Fax: (0 212) 517 14 60

Posta çeki numarası: 337056

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı

Mecmûamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

Basıldığı Yer: Onur Grafik Ltd. Tel: (0 212) 516 10 72-İstanbul

İÇİNDEKİLER

Cemâle Çağrılanlar	Sâmiha Ayverdi	5
İdrâk Edene: "Üniversite Hocalığı Bir Edebtir"	Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre	8
Yeni Bir Fetih İçin	Nâzik Erik	20
Muhyiddin İbn Arabî ve Türkiyeye Te'sirleri	Doç. Dr. Mustafa Tahralı	26
Hız. Mevlâna'nın Sûreti ve Sîreti	Şefik Can	36
Sâmiha Ayverdi'den İstanbul ve Mîmârî Hakkında Birkaç Cümle	Dr. İbrâhim Nûman	45
Hazret-i Âdem'den Mektup Var!..	Kemal Y. Aren	49
Dünden Bugüne	İ. A. Y.	59
Hattat Şeyh Hamdullah (Kitap Tanıtma)	Prof. Dr. Mustafa Fayda	67
Muştu	Gülşah Uğurel	71
Kubbealtı Akademik Toplantıları Hakkında		73
1993-1994 Kubbealtı Akademik Toplantıları I./II. Devre Programları		76-77

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mucibince 8.11.1976 târîhli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

CEMÂLE ÇAĞRILANLAR

Sâmiha AYVERDİ

Kış atlatıp da ilkbahar aylarında yazlık evimize geçtiğimizde, bahçenin canfes gibi parlak, tâze, temiz yaprakları meltemle çırpınır dururdu. Yaz sıcakları bastırınca onlar da çocukluk devirlerini geçirip serilip serpilerek, varsa meyvelerini verdikten sonra, mevsim sonbahara gelince, sayfiye hayâtından bıkar, artık kışlık evimizi aramaya başladım. Ancak âile efrâdı, güz mevsiminin bu sayılı fırtınalarının geçici olduğunu düşünüyor olmalı ki, "Birkaç gün sonra havalar düzelir, daha erken." derler ve gerçekten de yağmur durup güneş açılınca tekrar: "Havalar daha bir zaman iyi gider." diyerek, yeniden dağlarda biten sarı çiğdemlere aldanıp göç günlerini daha gerilere atarlardı.

Ancak, sayfiyedekilerin yaz günlerini zorla çekip uzatmaya uğraşmalarına rağmen, mukadder târihinden şaşmayan takvim, "kestâne kararı" gibi adı unutulmayan sayılı fırtınalarını gönderirken, bu defâ da gene âilenin müşterek kararı ile göç günleri gelmiş olurdu.

Acaba neden, günlerdir hep aklım, şehrin basık semti olan Şehzâdebaşı'nda idi? Evet, acaba neden? Hem de bir an evel oraya varmak istememin bir belirli sebebi de yoktu. Belki de orada doğmuş, orada büyümüş ve çevremi de az çok hep orada tanımış olmamdandı.

Âile meclisinin: "Havalar iyi gidiyor, biraz daha kalalım." yollu isteginden kısa bir müddet sonra, iyi geçen sonbahar, fikrinden cayıp, birden kaşlarını çatıp o sert rüzgârları gönderince hal dili ile: "Size, yalandan gü-

lümsememe inanmamanız gerektiğini söylemiş sayılırdım. Amma dinlemediniz ve işte fenersiz yakalanarak ancak şimdi, haydi gidin, demiş olmamı anladınız ve kaçtınız!" demiş bulunuyordu.

* * *

Birkaç ay evvel, kupkuru zannedilen ağaçların dalları, daha bahar başını kapıdan gösterir göstermez o canfes parıltısı ile fışkırarak etraflarına gülücükler dağıtırken gelip çatan güz mevsiminin haşın uğultusu ile sarsılıp tartaklanarak yerlere serilmekte gecikmemişti.

* * *

Nihâyet gene âile meclisinin kararı ile, yağmurların ara verdiği bir hafta sonunda şehre göçüldü. O devirlerde her evde olduğu gibi, bizim kışlık evimizin bahçesinde de ağaçlar vardı. Amma biz sayfiyeden dönünceye kadar bunların hepsinin dalları yapraktan libaslarından soyunup çıırılçıplak kalmışlardı. Ancak tek tük, sararmış tek başlarına kalmış münferit, sarı ile siyah arası renkleri uçmuş hasta yapraklar vardı ki, âdetâ bu mahzun ölü yapraklar; "Düşmeyeceğiz, gelecek baharı bekliyoruz." diyerek ötekiler gibi dallarından ayrılarak yerlere serilmeyi bir türlü kabul etmek istemiyorlardı. Fakat ne derlerse desinler, ne kadar direnirlerse dirensinler, tâze yapraklar, gelecek bahar onları asla yanları başında görmek istemeyecek, dalları delerek tekrar hayat bulup o canfes çeşhlerinin yanı sıra, o soluk benizli ihtiyarları iterek yere atacaklardı.

* * *

İnsan, hayvan, bitki, hulâsa yaratılmış her varlık için bir son, bir âkıbet olduğuna göre, ömürlerini uzatmak yolunda bu direniş, bunca gayret ve çırpınış acaba neden? Yoksa bu zorlanış, fânîliğe karşı tabiatın açtığı bir savaş mıdır? Ama bilebilsek ki dünyâ gibi, ukbâ da fânîdir, orada da bir an dur durak meycut değil. Yaradan, herkesi, her şeyi dâvet ederken basamak basamak ileri götürmek için bu oyunu düzmüştür. Öyle ki Üzeyir Aleyhisselâm'ın eşiği, hayvanlıktan insanlığa çıkarak Cennete girdiği hâlde, daha nice mahlûku neden bu imtiyazdan mahrum etsin?

İnsanoğlunun da hayat seyrinde kayda geçmiş her uyanık nefes, onu taltîf ederken, gafletle aldığı solukların da onu tedîb edeceği bir ilâhî oyun değil de ya nedir?

* * *

İlkbahardan sonbahara kadar sürmüş uzun ömrü bile kendisine az

gelerek bir yeni baharı bekleyen o sıtmaya tutulmuş hasta yapraklara şaşmamak gerek.

Biz insanlar da bir nebâtî şuûrdan seferî olmamıza rağmen, bizi çağırana, genç de olsak yaşlı da olsak, dâvet edildiğimizde gitmemek için direnir nice külfet ve zahmetlere katlanmaya râzı olmakta değil miyiz?

Ancak, koşa koşa cemâle çağrılanlar müstesnâ... ve işte onlar, sararmış yapraklar gibi, bulundukları dallara yapışıp kalmıyorlar ve daha ilk çağrılıştan ağaçlarından ayrılıp bir başka baharı, topraklarda çürüyüp tebdîl-i hayat ederek tekrar canfes gibi tâze yemyeşil olacakları günü bekler olmaktan geri kalmıyorlar.

İDRÂK EDENE: "ÜNİVERSİTE HOCALIĞI BİR EDEBTİR"*

Prof. Dr. Ahmed Yüksel ÖZEMRE

Hız. Peygamber (ş.a.)'in hadîsleri ve KUR'ÂN'ın âyetleri "İslâm'a Göre İlim Ahlâkı" hakkında harikulâde bir doktrin içermektedirler. Bu doktrini bütün genişliği ve yüceliği ile açık ve seçik bir biçimde ortaya çıkarmak hiç de kolay olmayan, ama her ne bahasına olursa olsun yapılması gereken bir gerekliliktir. İslâm'ın, toplumun bugünkü ilmî hayatı ve bilim adamları hakkında göstereceği pekçok ahlâkî îkaz bulunmaktadır. Bundan önce "Bilimsel Araştırma Ahlâkının Bazı Temel Meseleleri" (bk. Ahmed Yüksel Özemre: İlimde Demokrasi Olmaz; Yeni Asya Yay. İstanbul/1991, s. 262-278) başlıklı denememde bu konuya mütevâzî bir biçimde değinmiştim.

Bu incelememde ise "Üniversite Hocalığı"nın niçin bir edeb olduğunu ve neyin edebi olarak idrâk edilmesi gerektiğini ortaya koymağa, hadîslerin ve âyetlerin ışığında, gayret edeceğim.

* * *

* NOT: Bu yazının ilk versiyonu, yalnızca, Üniversite Hocalığının bir edeb olduğuna dâir bir takım aforizmalar ihtivâ etmekteydi. Değerli dostum Prof. Dr. Rûşen GEZİCİ bu aforizmaların Hadîsler ve KUR'ÂN âyetleri ile tahkim edilmesinin isâbetli olacağını telkin edince bu yönde yaptığım uzunca bir inceleme sonunda aşağıdaki yeni metin ortaya çıktı. Bundan dolayı yazımın bu yeni şeklini Prof. Dr. Rûşen GEZİCİ'ye şükranla ve muhabbetle ithâf ediyorum.

I. Hâdislerde:*

* "Âlimin sermâyesi kibri terketmektir."

* "Bilgisiyle öğrenen kişiye düşman olun."

* "Gösterişin azı bile şirktir."

* "Nefsinde azamet gösteren ve kibirlenen; iyilikleri kendine; fenâlıkları başkalarına hasreden, meclislerde mahfillerde üstünlük ve yükseklik hırslında bulunan, gururlanarak sallana sallana yürüyen kimse ALLAH'ın gazabına uğrar." (ÖFM)

* "İlim ve ilme lâzım olan vekârı öğreniniz." (ŞY)

* "Her kim ALLAH rızâsı için tevâzuu kendine âdet edinirse Cenâb-ı HAK onu yükseltir."

Âyetlerde ise:

* "Yeryüzünde kibirlenerek yürüme; çünkü ne yeri yarabilirsin, ne de boyun dağlara erer, onlara erişebilirsin." (XXVII/37)

* "Ve ululanıp insanlardan yüz çevirme; ve yeryüzünde, kendini beğenerek kibirle yürüme. Şüphe yok ki ALLAH ululanıp övünenlerin hiçbirini sevmez." (XXXI/18)

* "(ALLAH) Ey İblîs demişti, kudret ellerimle yarattığıma (Âdem'e) ne oldu da (emrime rağmen) secde etmedin? Kibirlilik mi taşıyorsun, yoksa yücelerden misin sen?" (XXXVIII/75)

* "Kim izzet (yücelik, üstünlük) sâhibi olmak dilerse bilsin ki bütün izzet ALLAH'ındır..." (XXXV/10)

* "...şüphe yok ki O (ALLAH) kibirlenenleri sevmez." (XVI/23) denilmektedir.

Şu hâlde "Üniversite Hocalığı", kibirli olmamak fakat bu hocalığın vekârını da tevâzu ile izar edebilmek edebi olmalıdır.

* * *

* Bu incelemedeki işaretlenmemiş olan Hadîsler: 1) Abdülbâkî Gölpınarlı'nın: "Hz. Muhammed ve Hadîsleri", Arkın Yay. İstanbul/1957 başlıklı kitabından; ve kendisinden yapılan alıntılar metinde; 2) (AZG) ile işaretlenmiş olanlar Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânâvî'nin: "Râmûz-ül Ehâdis", Pamuk Yay. İstanbul/1991; 3) (ŞY) ile işaretlenmiş olanlar Şemseddin Yeşil'in: "Binbir Hadîs", 3. baskı, İstanbul/1983; ve 4) (ÖFM) ile işaretlenmiş olanlar da Ömer Fevzi Mardin'in: Hadîs-i Şerifler/Meyzûlara Göre Tasnifli-Şerhli, 2. Baskı, İstanbul/1978 başlıklı eserlerinden derlenmiştir. KUR'ÂN âyetleri için romen rakkamları sûre numaralarını ve âdi rakkamlar da âyet numaralarını göstermektedir.

II. Gene hadîslerde:

* "Kendilerinden ilimi öğrendiğiniz kimselere hörmət edin; ilim öğrettiklerinize de hörmət edin." (AZG)

* "Kimden bilgi öğreniyorsanız ona karşı alçak gönüllü olun; kime bir şey belletiyorsanız ona karşı da alçak gönüllü olun. Cebbâr bilginler olmayın."

Ve âyette de:

* "...Bilin ki ilâhınız TEK İLÂH'dır, artık O'na teslim olun; alçak gönüllü olanlara da müjde ver.... ." (XXII/34)
diye beyân olunmaktadır.

Şu hâlde "Üniversite Hocalığı", ilim öğrendiği hocalarına karşı da, kendisinden ilim öğrenen öğrencilerine karşı da saygılı ve alçak gönüllü olmak, cebbâr davranmamak edebi olmalıdır.

* * *

III. Hadîslerde:

* "Söylenmeyen, belletilmeyen bilgi yoksullara harcanmıyan, kimseye faydası dokunmayan defineye benzer."

* "Kimsecikler bir bilgiyi yaymaktan daha üstün bir sadaka veremez."

* "Bilginin âfeti unutmaktır. Ehil olmayana bilgi öğretmek ise bilgiyi yitirmektir."

* "... ehil olmayana bir şey öğreten; mücevherleri, incileri ve altınları domuzların boynuna takan kişiye benzer."

* "Bildiğinizi öğretin; öğretirken kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin; nefret verip kaçırmayın ve biriniz kızdı mı sussun."

* "Kim bir bilgi belletse, onunla amel edenin ecrı (sevâbı) eksilmemek şartıyla, bir ecir de öğretenedir."
denilmektedir.

O hâlde "Üniversite Hocalığı", bildiğini ehline öğretmek ve öğretirken de kolaylaştırmak edebi olmalıdır.

* * *

IV. Hadîslerde:

* "Bilginlerin gayreti, himmeti bildiklerini zabtetmektir; aklı az

olanların uğraştıkları şey ise rivâyet edip durmaktadır."

* "Bilgiyi gizleyene her şey, hattâ denizdeki balık ile havadaki kuş bile lânet okur."

* "Yazıklar olsun bilmeyene, yazıklar olsun bilip de bildiğini zabt-etmeyene!."

* "(O hâlde) Bilgiyi yazın da yitirmeyin."

* "İlmini kendine saklayıp gizleyene ALLAH ateşten gem vurur."

* "Bilgiyi şeref ehlinden sorun, onlardan öğrenin; onlarda bilgi varsa yazın, çünkü onlar yalan söylemezler."

* "İnsanın kendisinden sonra bıraktığı hayırlı şeyler üçtür: kendisine dua eden temiz ve iyi evlât, ecri dâima gelip duran daimî sadaka ve kendisinden sonra halkın faydalandığı bilgi."

* "İlmini, bilmeyene öğretmeyen âlime yazıklar olsun!." denilmektedir.

O hâlde "Üniversite Hocalığı", ilmini kitaplaştırmak edebi olmalıdır.

* * *

V. Hadîslerde Hz. Peygamber:

* "Her ilim sâhibi ilme açtır."

* "Âdemoğullarının nefsi, bilgi elde etmeğe uğraşmada hep gençtir."

* "İlim elde etmeğe çalışmak dîne ne güzel bir yardımdır."

* "Bilgisizler arasında bilgi elde etmeğe uğraşan, ölümler arasındaki diriye benzer."

* "İlim elde etmek her Müslümana **farz**dır..."

* "Güzel güzel sormak ilim elde etmenin yarısıdır."

* "İlim definelerdir. O definelerin anahtarları da sorudur. Sorun, ALLAH rahmet etsin size; çünkü soruda dört kişiye ecir vardır: sorana, öğretene, dinleyene ve bunları sevene."

* "Çin'de bile olsa, bilgiyi arayın; gidin elde edin! Çünkü **ilim sâhibi olmak her Müslümana farz**dır. Şüphe yok ki melekler aradığı dilediği şeyden râzî olduklarından dolayı ilim sâhibi olmak isteyen üstüne kanatlarını gererler."

* "(Onun için) Hangi kaptan çıkarsa çıksın, iyi-kötü kimde bulunursa bulunsun, hikmeti almağa bakınız." buyurmaktadır.

Buna göre "Üniversite Hocalığı", ilmini sürekli arttırmanın kendisine farz olduğu husûsunda idrâk ve irâde sâhibi olmak edebi olmalıdır.

* * *

VI. Cenâb-ı Peygamber:

* "Tamah âlimlerin kalplerinden hikmeti giderir.

* "Âlimler emîrlerle (buyruk sâhipleriyle) düşüp-kalkmadıkça, dünyaya dalmadıkça emin kimselerdir. Fakat bunlarla düşüp-kalkar ve dünyaya dalarlarsa peygamberlere hıyânette bulunmuş olurlar; o vakit çekinin onlardan!."

* "Halkın içinde ALLAH'ın en sevmediği kişi emîrleri (buyruk sâhiplerini) ziyâret eden âlimdir."

* "Bir âlimi bir emîr (buyruk sâhibi) ile fazlaca düşer-kalkar gördün mü bil ki o, hırsızın biridir."

* "Âlimlerin fenası emîrlerin ayağına gidenler; emîrlerin iyisi de âlimleri ziyâret edenlerdir."

* "Kim çağırıldığı zaman (gördüğüne, bildiğine) şahitlik etmez ise yalan yere şahitlik etmiş gibidir."

* "Yalancı şahide (ise) ALLAH, daha adımlarını atmadan cehennemî vâcip kılar."

* "Zâlimler ve onlara yardım edenler cehennemdedir."
demekte, ve âyetle de:

* "Gerçeğin üzerine bâtul elbisesini giydirmeyin; ve bildiğiniz halde gerçeği saklamayın." (II/42)
diye beyân olunmaktadır.

O hâlde "Üniversite Hocalığı", Devlet erkânının peşlerinden koşmak; Devlet erkânıyla görüşmek zorunlu ise de gerçeği çekinmeden söylemek ve tabasbus etmemek edebi olmalıdır.

* * *

VII. Ve kezâ hadîslerde:

* "Ümmetimin hayırlıları âlimlerdir; âlimlerin hayırlıları da merhametli olanlardır. Bilin ki ALLAH, bilgisizin bir tek suçunu bağışlamadan önce bilgin kişinin kırk suçunu bağışlar..."

* "Bir an bilgiyle meşgûl olmak, bir an kitaba yazıya bakmak altmış

yıl ibâdetten hayırlıdır."

* "Bilgisinden halkın istifâde ettiği bir tek âlim ibâdet edip duran bin kimseden daha hayırlıdır."
denilmektedir.

O hâlde "Üniversite Hocalığı", asıl zenginliğin ilim olduğunu idrâk etmek edebi olmalıdır.

* * *

VIII. Hadîslerde:

- * "Hayra kılavuzluk eden, hayır işleyen gibidir."
 - * "Doğru yolda ol ve ahlâkını halka beğendir." (ÖFM)
 - * "İyi biliniz ki sizin en güzel huylunuz, en hayırlı olanınızdır." (ÖFM)
 - * "Ben, ancak güzel ahlâkı tamamlamak için görevlendirildim."
 - * "Cenâb-ı HAK ancak kullarının merhamet ve şefkat sâhibi olanlarına merhamet eder." (ÖFM)
- denildiğine göre,

"Üniversite Hocalığı" öğrencilerinde iyi ahlâk, insanî sıcaklık, merhamet ve şefkat sâhibi olmanın ilimden önce geldiği kanaatini uyandıracak şekilde iyi misâl olmağa cehdetmek edebi olmalıdır.

* * *

IX. Gene hadîslerde:

- * "Sefih (âdî) kimselerle cidâlleşmek, âlimlere karşı üstünlük taslamak ve bu sûretle insanların teveccühüne mazhar olmak kasdıyla ilim tahsil etmeyiniz. Zira bu gâye için okuyanlar Cehennem'dedir."
- * "ALLAH'ın en fazla buğz ettiği kimse cidâlleşmede* direnen kimsedir".
- * "Doğruyu bulduktan sonra aşırı cidâlleşme tutkusuna kapılmadıkça bir kavim doğru yoldan sapmaz."
- * "Kim ki bâtl (yâni haksız) olduğunu anlayıp da cidâlleşmeyi terk ederse ALLAH-U TEÂLÂ ona Cennet'in kenar yerinde bir ev ihsân eder. Kim ki haklı olduğunu bildiği hâlde cidâlleşmeyi terk ederse ALLAH-U TEÂLÂ ona Cennet'in en iyi yerinde bir binâ inşa eder."

(*) Cidâl, insanı rakibine üstün kılmak için her çâreyi uygun bulan bir davranış biçimidir.

* "Biriniz, kardeşinin yanına gelip oturdu muydu ona bir şey öğrenmek için soru sorsun; onu altetmek için soru sormasın." denilmektedir.

O hâlde "Üniversite Hocalığı", ilmî gerçekleri nefsanî duyguların etkisi altında kalmadan aramak, ille de üstünlük sağlamak için değil yalnızca ilmî gerçeği bulmak için tartışmak edebi olmalıdır.

* * *

X. Hz. Peygamber:

* "Kim ben âlimim derse odur câhilin te kendisi".

* "İlmiyle öğünen kimseye düşman olun".

* "Âlimler arasında öğünmek yâhut akılsızlara görünmek yâhut da halkın gönüllerini kendisine çekmek için bilgi elde eden Cehennem'e yönelmiştir."

demekte ve KUR'ÂN'da da Cenâb-ı HAK:

* "...ALLAH, kendini beğenip övenleri sevmez." (IV/36)

* "Ve ululanıp insanlardan yüz çevirme; ve yeryüzünde, kendini beğenerek kibirle yürüme. Şüphe yok ki ALLAH ululanıp övünenlerin hiçbirini sevmez" (XXXI/18).

diye beyânda bulunmaktadır.

O hâlde "Üniversite Hocalığı", ilmiyle övünmekten kaçınmak edebi olmalıdır.

* * *

XI. Hadîslerde:

* "Susmak âlimin süsüdür; bilgisizin de bilgisizliğini örter."

* "Çok konuşan çok hatâ yapar; çok hatâ yapanın yalanı çok olur; yalanı çok olanın günâhı çok olur; günâhı çok olan kişi ise Cehennemi hak eder." (AZG)

* "Yalan yüzü karartır..."

* "Yalan îman ile bağdaşmaz." (AZG)

* "Doğrulukta helâk olacağımızı bilseniz bile doğruyu arayın, doğruyu söyleyin, çünkü kurtuluş ondadır. Kurtuluşu yalanda görseniz bile çekinin yalandan; çünkü helâk olmak yalandandır."

Âyetlerde ise:

* "Yazıklar olsun boyuna yalan söyleyip durmadan suç işleyene" (XLV/7)

* "... yalan sözden çekinin." (XXII/30)
denilmektedir. O hâlde:

"Üniversite Hocalığı" her konuda isâbetle beyân edeceği bir fikri olduğu, bunu ille de beyân etmesi gerektiği vehminden kurtulmak, "bilmiyorum" demesini de becerebilmek edebi olmalıdır.

* * *

XII. Âyet-i kerîmede:

* "... (İnsanlar) O'nun (ALLAH'ın) ilminden ancak O'nun dilediği kadarını ihâta ederler (kuşatırlar, kavrarlar)... ." (II/255)
denilmektedir. Buna göre de:

"Üniversite Hocalığı", bütün ilmine rağmen, cehâletinden utanç duymamak edebi olmalıdır.

* * *

XIII. Haram konusunda Cenâb-ı Peygamber:

* "Kim helâlinden, kimseden dilenmeden, çoluk çocuğu için ve komşularına da şefkat göstermek için Dünya'da çalışırsa ALLAH onu kıyâmet günü yüzü dolun ayı andıran bir şekilde diriltir. Kim de **haramdan mal edinirse** ve durmadan da bununla övünürse kıyâmette ALLAH'ı kendisine gazap etmiş olarak bulur." (AZG)

* "Kendinin olmayan şeyi benimdir diye iddia edenler bizden değildirler (yâni, ALLAH korusun, dinden çıkmışlardır!). Onlar Cehennem'de oturacak yer hazırlasınlar. (ÖFM)
KUR'ÂN'da da, hırsızlık hakkında:

* "Erkek olsun, kadın olsun **hırsızlık edenlerin** elde ettiklerine karşılık ALLAH tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesin! Ve ALLAH azîzdır, hüküm ve hikmet sâhibidir." (V/38)
denilmektedir. Bunlara göre:

"Üniversite Hocalığı", başkalarının eserlerini kendisinin eserleri

imiş gibi göstermemek edebi de olmalıdır.

* * *

XIV. Hadîs-i şerîflerde Cenâb-ı Peygamber:

* "Harîs, helâl olmayan yollardan kazanç isteyen kişidir."

* "Gizli şehvetten çekininiz; meselâ bir âlimin insanların rağbet ve ikbâlîni arzu edip de başına adam toplamasını sevdiği gibi." (ÖFM)

* "Cenâb-ı HAK âhîret umûruna câhil kalan Dünya âlimlerine gazap eder." (ÖFM)

* "Tamah, hikmet ve basîreti âlimlerin kalbinden izâle eder." (ÖFM)

* "Dünyâ'ya göz dikme, ALLAH seni sevsin. Halkın elindekine göz dikme, halk seni sevsin." (ÖFM)

diye îkazlarda bulunmaktadır. Buna binâen:

"Üniversite Hocalığı", ilmini kendi siyâsî ihtirasına olduğu kadar başkalarının siyâsî ihtiraslarına da âlet etmemek edebi olmalıdır.

* * *

XV. Hadîslerde:

* "Kim bir mümine lûtfetse yâhut bir işte, bir hususta onun küçük-büyük ihtiyaçlarından birini karşılayıp yükünü hafifletirse Cennet hizmetçilerinin ona hizmette bulunmasını ALLAH o kuluna lûtfeder. O da bunu hak etmiştir."

* "İyilik edilmeye lâîk olsun, olmasın herkese iyilik et. Lâîk olana rastlarsan ne âlâ. Lâîk olmayana iyilik edersen sen iyilik eden birisin, iyisin ya; bu da yeter."

* "Bir mümini sevindiren kişi, gerçekten de Beni sevindirmiştir."

* "Küçüklerimize merhamet ve şefkat etmeyenler, büyüklerimizin şeref ve kadrini bilmeyenler bizden değildir." (ÖFM)
denilmekte olduğundan:

"Üniversite Hocalığı", öğrencilerinin sorunlarını gidermek husûsuna öncelik tanımak edebi de olmalıdır.

* * *

XVI. Ehliyetsiz kişiler hakkında da Hz. Peygamber şöyle ikazlarda bulunmaktadır:

* "İş ehliyetsize tevcih edildimiydi, kıyâmeti bekle." (ÖFM)

* "Ehli varken ehliyetsizi kullanan, ALLAH'a ve Resûlü'ne ve bütün müminlere hıyânet etmiş olur." (ÖFM)

Buna göre:

**"Üniversite Hocalığı", aynı zamanda, ilmî hayatta ehliyetsiz kimse-
lere geçit ve ödün vermeme edebi olmalıdır.**

* * *

XVII. Hadîs:

* "İnsan öldü müydü yaptığı işler biter gider (de artık hiç bir hayırda bulunamaz); ancak: dâima sürüp-duran bir sadaka sâhibinin, ilmiyle hâ-
kın faydalandığı kişinin ve bir de kendisine dua eden temiz (ve hayırlı)
bir evlât (halef) bırakanın hayrı hasenâtı kesilmez."
dediğine göre:

**"Üniversite Hocalığı", kendisine ilimde hayr-ül halef yetiştirmek
husûsunda irâde sâhibi olmak edebi de olmalıdır.**

* * *

XVIII. Hz. Peygamber:

* "Ne mutlu şahsiyetini yitirmeden tevâzu gösterebilene, meskenete
ve zillete düşmeden nefsinin alçaltana!" (AZG)

* "Kendilerinden ilim öğrendiğiniz kimselere hörmet edin; ilim öğ-
rettiklerinize de hörmet edin."

* "Tevâzu âlimin itibârını artırır." (ÖFM)
demektedir. Şu hâlde:

**"Üniversite Hocalığı", zaman içinde kendisini ilimde aşan öğrencile-
riyle iftihar edebilmek edebi olduğu zaman yücelir.**

* * *

XIX. İslâm ahlâkında emânet ve emânete hıyânet etmemek çok
önemlidir:

* "Emânete hıyânet edenlerin îmâmı yoktur." (ÖFM)

* "Emânet aynı izzettir." (ÖFM)

* "Gerçekten de kurtulmuşlar, muratlarına ermişlerdir inananlar.
(XXIII/1)... ve öyle kişilerdir onlar ki, emânetlerine ve ahitlerine riâyet

ederler." (XXIII/8 ve LXX/32)

İşte bundan dolayıdır ki:

"Üniversite Hocalığı", ilminin ve öğrencilerinin kendisine Cenâb-ı HAK'ın emânetleri olduğuna samimîyetle inanmak edebi olmalıdır.

* * *

XX. Kezâ:

* "İmânın kemâli güzel ahlâktır." (ÖFM)

* "ALLAH'a en sevgili olan kul, ahlâkı en iyi olandır." (ÖFM)

* "Sizlerden Cennet'de bana arkadaş olan kimse, dünyada güzel ahlâka mâlik olanınızdır." (ÖFM)

* "Ve hiç şüphe yok ki Sen pek yüce bir ahlâka sâhipsin." (LXVI-II/4)

Buna binâen:

"Üniversite Hocalığı", aynı zamanda, ilmî deontolojiye ve ilim ahlâkına ödünsüz riâyet etmek edebi olmalıdır.

* * *

XXI. Gene hadîslerde:

* "Hayır işlersen daha hayırlıdır sana."

* "Hayır çoktur ama yapanı azdır."

* "Hayır hazineleri de ALLAH'ın katında, şer hazineleri de; ne mutlu o kimseye ki ALLAH, onu hayır için anahtar yapmıştır, şer için kilit. Vay o kişiye ki ALLAH, onu şer için anahtar etmiştir, hayır için kilit!"

* "Hayırlınız, âhiretini dünyâsı için ve dünyâsını da âhireti için terk etmeyen ve vücûdu da âleme yük olmayandır." (ÖFM)

denilmektedir.

O hâlde:

"Üniversite Hocalığı", hayatta iken ve vefâtından sonra, gerek ahlâkî gerekse ilmî fazîletleri dolayısıyla hayırla yâdedilebilmesini temin edebilmek edebi de olmalıdır.

SONUÇ

Üniversite Hocalığı mesleğinin İslâm ahlâkı yönünden bu türlü temellendirilmesi, sanırım, ilk defa ifâde edilmektedir. Hiç kuşkusuz, bu konuda her şey söylenmiş ve konu tümüyle tüketilmiş değildir. Üniversite Hocalığının daha pekçok vechesine değinmek ve bunları da KUR'ÂN'a ve Sünnet'e dayandırmak mümkündür.

Benzer şekilde diğer yüksek kamu görevlilerinin mesleklerini de İslâm ahlâkı yönünden temellendirmek mümkündür. Bu bakımdan bu denememin benzeri birçok incelemeye bir çıkış noktası teşkil etmesini niyâz ediyorum.

YENİ BİR FETİH İÇİN

Nâzik ERİK

İki gündür yoldan geçerken tabela âdetâ gözüme batıyor: Yâren Lokantası! Nasıl bir yerdir, müşterileri kimlerdir, yemekleri nasıldır merakıyla bir girip bakasım var! Asıl merak ettiğim şey başka: Acaba orada "yârenlik" ediyorlar mı? Ne konuşuyorlar?

Bizim memlekette "yârenlik" havadan sudan konuşmak, zararsız hoşbeş etmek demektir. Çankırı'da Muhterem Diş Doktoru Kemal Parıltı Beyefendi'nin tavassutu ile ziyaret edip âdâbını, erkânını görebildiğimiz "yârân meclisi" bir başka idi.. Herhalde onların "yâranlık"ları da başka türlü olmalı idi..

Târih boyunca teker teker yaşatıp yine târihe gömerek geçtiğimiz içtimaî müesseselerimiz vardır. Ben onların târihî fonksiyonları yanında sosyal değerlerini, asırlar boyunca milleti yapan kumaşın dokusundaki yerlerini hep merak etmişimdir. Meselâ bu yaşa kadar *Ribatlar* hakkında eski *Vakıflar Dergisinde* okuduğum makâledekenden gayri bir bilgim olmadı. Yâni benim olmadı. Ahî teşkilâtı üzerinde yerli-yabancı araştırmalar, hatta Âhi Evren törenleri var da ahî tekkelerindeki yaşayışın hususiyeti, hâssaten toplumdaki yeri, topluma tesiri tam olarak sanırım pek belirlenemedi! Bu teşkilât sonradan neden *Lonca* oldu? Aralarındaki fark neydi? Tesiri neydi? Halbuki *Esnaf Şeyhi*, *Yiğitbaşı* âileleri son döneme kadar yaşadılar. Keşke soyadlarını değiştirmemiş olsalardı. Genç nesiller soyları-sopları ve de adını taşıdıkları müesseselerin hususiyetleri hakkın-

da bir tecessüs duyar, bilgi, fikir sâhibi olurlardı.

Bizim mîmârîmiz nasıl sadece câmi ve saraydan ibâret değil idi ise, sosyal müesseselerimiz de askerî ve ekonomik kurumlardan ibâret olmamalıydı. Bugün görülüyor ki âilenin dışında, toplumun müşterek değerlerini geliştirmek ve kütleye maletmek üzere yaşamış, eğitim hedefi güden başka kuruluşlar da vardı. Meselâ *Dâr-ül Hadîsler*, meselâ *Tekkeler* gibi.. Bunlar sadece dinî duyguyu besleyen değil din yolu ile günlük hayata, insan hayatına düzen veren, mutluluk getiren kuruluşlardı.

Yârân da bunlardan, yâni ahlâkî, içtimâî, din ve töre geleneğini yaşatan eğitici kuruluşlardan biriydi. Rüşdünü ispat etmiş her yaştan erkek üyenin meslek ve servet farkı gözetilmeden kabul edildiği, mahkemesi, müziği, oyunu, sofrası ve riayeti şart olan erkânı ile bu "yârân" teşkilâtının hususiyetlerini yine muhterem Dr. Kemal Parıltı Beyefendi Çankırı'da araştırıp tespit ederek târihin karanlıklarına gömülmekten kurtardı. Bizler de oradan öğrenmeğe çalıştık. Lüzumlu-lüzumsuz, yerli-yersiz, faydalı-faydasız her şeye kapı açan televizyon ekranları yazık ki bu ata yâdigârı kuruma programlarında ancak bir defacık yer verebildi. Kimbilir o da ne zorluklarla olabilmmişti ki bir daha hatırlıyan olmadı.

Yârân geleneği Anadolu'nun başka yerlerinde var mı idi? Araştırılsa izleri bulunur herhalde.. Meselâ Kayseri'de kış gelince erkekler mutlaka gruplaşır "Oturma"lar yaparlar. Bunlar akıllı-uslu, ağırbaşlı sohbet meclisleridir. Mutlaka faydalı bir yönünün olmasına itina edilir. Çocukluğunun erkekler arası "gezek"leri ile bu "oturma"ların pek ilişkisi olmamalı. Zira "gezek" yemekli, -sadece yemekli- müzikli, eğlence ve sohbet toplantısı idi.. Neş'elenmek için oyunlar da çıkarılırdı.. Ama içkili -oyun-yemek sadece "samah"larda görülürdü. Düğünlerde, oğlan evinde, damadın arkadaşları ile yaptığı toplantıda yâni!

Milletler târihlerini ve târihî müesseselerini yaşatmakla daha bir kuvvet kazanıyorlar, bu mâlûm. Amerika gününe ve yarınki varlığına destek bulabilmek için kendine bir târih arıyor. Zavallı mülk sahibi kızıl-derilileri vahşî diye gösterip katliamlarına, zulümlerine mâzeretler uyduyor.. Bir demiryolu destanı, bir kovboy kahramanlığı efsanesi yaratarak zamana kök salmağa çalışıyor.

Bu duygu aşağı yukarı her millette var. *Tours'da Mm. Manie* bize çevreyi gezdirirken *Chinon* diye bir yere hususî olarak götürmüştü. "Size

bir feodal..... göstereceğim" demişti.. Bizim Eğirdir'in Adalar ile birleştirilmeden önceki konumuna benziyen ancak suya değil de toprak üstüne uzanmış sivri bir burun. Küçük, köyümsü bir kasabaydı.. Nerede ise bir mahalle kadar.. Birbirine girmiş beyaz perdeli, küçük pencereci mini mini evleri, daracık, taşlı ama temiz sokakları ile hâlâ 15. asırdaki hâlinde yaşıyordu. Kasabanın dışına çıktık. Bir hendeğin kenarına oturduk. "İşte rönesansın getirdiği topraklarla yerle bir edilen feodallığın surları.." dedi. Tektük kalmış taşları ile muhafazaya çalıştıkları temelleri gösterdi.. Onları ve biraz ileride birbirine sığınmış o beyaz perdeli küçük evleri seyretmeği seviyordu Mm. Manie.

Sonradan daha dikkat çekenini *Norveç*'te, *Bergen* şehrinde gördüm. Merkeze yakın bir mahalle idi. Dış kapıdan ücretle giriliyordu. Dişçisi, fırıncısı, terzi... ile meskûn bir mahalle! Ahşap, küçük, iki katlı, tek katlı evler. Tertemiz paket taşlı dar yollar... Evleri binanın özelliklerini, o dönemin husûsiyetlerini aynen yaşatmayı tekeffül eden âilelere teslim etmişler.. Hem insancıklar barınıyor, hem târih korunuyor! Mahallenin hemen karşısındaki küçük tepe yüksek ağaçlarla kaplı.. Yemyeşil çimlerin ortasında bir ev: Beyevi! Saray - Konak değil. Beyaz büyükçe bir ev! *Bergen*'linin çocuğu para verip girdiği mahallenin sokaklarını gezerken, Beyevi'nin önünde, ağaçların gölgesinde oynar; dinlenirken târihini de, târihinin içinde yaşıyor.

Norveç'linin târihe, töreye, töreyi yaşatmaya gösterdiği ayrı bir itinası var! 9. asırdan kalmış siyah tahta *Viking Kilisesi* gibi, 13. asırdan kalan körfezdeki ticaret hanlarını da canlı ve temiz tutuyorlar. Aslına zarar vermeden işe yaratıyorlar. Üstündeki yıkılırsa arsası şu kadar eder falan dedikleri yok. Bilâkis, emekler çekip tamir ettikleri evlerinin yaşı ile övünüyorlar. Eski evimiz 1920'lerden, ama bu 1919'da yapılmış derken duydukları gurur yüzlerinden okunuyor.

Bu şuura götürmek için olmalı millî renkleri, millî kıyafetleri taşımanın şerefini küçük yaştan tanıyorlar. Millî bayram gelmeden evvel, millî bayraklar değil - millî renkler, bayrağın renkleri paket kâğıdından dükkân süsüne kadar ortalığı kaplıyor. 17 yaşını tamamlayan, yâni rüştünü ispata hazırlanan her gencin kıyafeti ya kırmızı ya mavi! Siyah gümüş düğmeli yeleği, gümüş tokalı ayakkabının biçimi asırlardır değişmemiş. Ve o kıyafeti edinmek şuurlu aydın genç için bir nevi haysiyet meselesi.

Millî kıyafet bir taklit, bir okul müsamesesi bir folklor aracı değil, hatta her yaştağının millî bayramının tabî ve zarurî giyimi.. Böylece "Ben varım!" diyor Norveçli...

Orada sâdece asil ailelere mahsus bir de çocuk kulübü var. Ta 13. asırdan beri 13-17 yaş arasındaki erkek çocuklar ellerinde asalet armalı kalkan ve mızraklar ile sesli-hususî bir tâlimi muntazaman devam ettiriyorlar. "Çağ değışti!" diyen yok. Yok ta "neden sâdece asil ailelerin çocukları? Bizler de dâhil olmak istiyoruz..." diyormuş halk..

Evet, sosyal hayâta katkıda bulunması istenen, beklenen müesseseler milletle, milletlerin millî psikolojileri ile uyum sağlamak zorunda. Millî zevkler, millî tarihin, örfün, âdetin, törenin izini taşımalı. Aksi takdirde hayatî olamıyor. İşte "İzcilik" teşkilâtı! Beynelmilel şöhretine, insanî ve ahlâkî özlemlerine rağmen ülkemizde ilkokulların millî bayramlardaki merâsim taburu olmaktan ileri gidemedi.

Amerika'da çocuklar için hazırlanan "yaz okulları"nın yöneticisi aslında kilise teşkilâtıdır. Biz onu bilmeyiz. Ama kışın çalışan yorulan çocuğun yazın âvâre olmadan eğlenmesi faydalı birşey. "Aman biz de bir yaz okulu açalım!" diyenlerimiz var ama pek yürümüyor!

Fransızların 6-18 arası yaştağı çocukları için deniz kıyısında, dağlarda, ormanlarda kurduğı yaz-tatil kampları var. Kıştan her 12 çocuk için bir rehber (monitör) yetiştiriliyor. Onlar vasıtası ile idare edilen sağlık hedefli, çocuğun becerilerini geliştirmesini, kendine güvenini artırmayı sağliyan "eğitsel" kamplar bunlar. Biz de örnek alalım diyoruz... Fransız çocuğı bütün batılılar gibi 17 yaşında rüşünü ispat ettikten sonra kendi hayatını yaşayacağıının, yâni kendini bekliyen mes'uliyetin şuurunda.. Kamplardan kendini bekliyen hayâta, hayâtın zorluklarına hazırlanmak için faydalaniyor. Bizim Spor ve Gençlik Bakanlığımız bu ince farkı programlarını yaparken göz önüne alıyor mu, bilmem. Elbette bizim gençliğimizin yetiştirilmesi, maddî-mânevî değerler kazanması, kazandırılması onların da hayâta hazırlanması gerek. Çağın getirdiğı ihtiyaçlar karşısında kiminle, hangi değerlerle ve nasıl? Bilemem.. Yalnız, bir zamanların gençlik ve spor işleri ile ilgili bir görevlisine (Neden şu yârân teşkilâtını bir tetkik etmiyorsunuz? Belki de gençliğin yetiştirilmesi yolunda bir fikir verirdi!) demiştim. Yine de ilgilenen birileri olsa temenni-sindeyim.

Çocuklarımızı pek mi başıboş bıraktık? Yahut bırakıyoruz? Modern görüşlü pedagoglarımız şimdi bana bu sözüm yüzünden kızabilirler.. Çocuğu karşısına alıp ana-baba baskısından, çocuğa daha hoşgörölü (!) davranılması gerektiğinden televizyon ekranlarında söz eden yetkililerimiz var. Toplum değeri, âile içi ilişkiler, doğumdan itibaren çocuğa verilen -beslenme değeri- eğitim ve âit oldukları millî yapı gözönünde tutulmadan batıdaki modern ilmin verileri ile fikir beyân ediyorlar. Niyyetlerinin hâlis olduğundan aslâ şüphem yok. Yalnız modern ve ilmî görüşlü bu aydınlarımızın, geleneği-göreneği-töreyi bir yana itip sâdece televizyon hâkimiyetindeki eğitime kalmış çocuklarımızın millî âdâp, millî muâşeret ile hatta millî târîh ile ilgisi, ilişkisi üzerinde durmayı aynı derecede lüzumlu gördüklerinden şüpheliyim.

Çağın gerekleri, çağın gerçekleri diye birşey tutturduk. Beceremediğimiz, başaramadığımız eğitimdeki mes'uliyetlerimiz, bilhassa muâşeret ile ilgili millî mes'uliyetlerimiz karşısında cehlimize bir paravan gibi kullanıyoruz. Halbuki hiç te öyle değeri. Dünyanın hiçbir yerinde öyle değeri.. Bugün medenî dünyâda hiç bir toplum zarâfet, asâlet, edep ve nezâketten, hüner ve hamiyetten, vefâdan ve sadâkatten vazgeçmiyor. Bütün dünya kalabalıktan, âdilikten, başıboşluktan, tembellikten ve de ahlâkî sukuttan şikâyetçi! Ve hiçbir millet millî muâşeretinden, millî ve insanî değerilerinden fedakârlık etmiyor.

Bizler çağ atladık, diyoruz. Modern dünyânın tekniği kadar, ilmî ve sosyal gelişmelerinden, yaşayışından istesek te istemesek de etkileniyoruz. Ben bile (etkilendim) işte.. Çocuklarımız ve gençlerimiz biraz sosyal daha çok ferdî muhayyile mahsûlü televizyon görüntülerini gerçek sanıyor. Çağdaşlığın âlâmeti olarak kabul ediyor. Bunun neticesi olarak da gelenek ve görenekleri içinde töreye, millî ahlâka, millî muâşerete uygun davranışı terkederek düzensiz, mes'uliyetsiz, yarı başıboş yaşamayı *İlerilik, ilerilik icâbı* zannediyor. Hele hele batı toplumunun Hristiyan, bizim toplumumuzun ise İslâmî değeri ile mukayyet olarak yaşaması gerektiğinin tamamen insanî bir mecburiyet olduğunun farkında bile değeri. Vicdanî ve iradî davranış ve hükümlerin millî değeriyle mutabakat içinde olması gerektiğini hiç bilmiyor. Ve bu durumumuzun, *fert* için de *toplum* için de, ne neticeler doğuracağını hiç mi hiç hatırlama getirmiyor.

Gâliba bu durum bütün medenî dünyanın problemi olmağa başladı.

Yalnız dinî değil, diğer çevreler de tedbirler aramakta... Hep 1985 Aralığında Los Angeles'de karşılaştığım bir küçük teşebbüsü hatırlıyorum. Gençliğin kıyâfet, davranış ve yaşayışından rahatsız olan bir gurup hanımefendi ve beyefendi meşhur Amerika'nın bu meşhur bölgesinde ilk okullara müracaat etmişler. Demişler ki: "Yaş ve seviyelerine göre çocuklar için partiler vereceğiz.. Her sınıftan seçeceğiniz çocukları dâvet ediyoruz. Bildirilen saatlerde iştirâklerini temin edin!" Bir partiye giderken nasıl giyinileceğini, partide nasıl oturulacağını, genç erkeğin nasıl dansa davet edeceğini ve de hanım kızın nasıl icâbet edeceğini öğreteceklermiş. Nezâket ve zarâfet öğreteceklermiş yâni...

Düşündüm de, oğlanların babalarla gezek gezmediği, kızların analarla sofra düzmediği günümüzde bu günün çocuğu, genci, yâni yeni yetişen nesil neyi, nereden, kimden öğrenecek ki? Kiblenin yönü belli olmıyan evlerde seccadeyi sermekten başlayıp sofraya erkân ile, besmeleyle oturulup dua ile kalkmadan, giyinirken sağdan giyip soldan çıkarmaya, kapıdan çıkarken eşiğe basmamaya kadar uslûplu yaşamayı bu yavrulara kimler öğretecek?

Derim ki bir zarif, bir akıllı, bir görgülü, bir bilgili Eski İstanbul Hanımefendisi olsa.. Yürüyüşü, oturuşu, duruşu ile bile örnek olacak bir İstanbul Hanımefendisi.. Zarâfetin, edebin, hattâ hayânın örneği olsa.. ve gençler ahlâkın, faziletin, vekârın, haysiyetin, nâmusun ne olduğunu onda görse ondan dinleseler.. Yâni yeni bir fetih için cemiyet kurulmuş olsa...

Yârenden başladık, yârenlik nerelere kadar geldi... Söz de ne kolay uzarmış meğer, değil mi?

MUHYİDDİN İBN ARABÎ ve TÜRKİYE'YE TE'SİRLERİ*

Doç. Dr. Mustafa TAHRALI

Selçuklu Devleti'nin son yıllarından başlayarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan îtibâren hükümrân olduğu geniş bir coğrafyayı ve altı asırlık uzun bir dönemi içine alacak böyle bir mevzû, burada yeterince ele alıp işlemek mümkün olmadığı gibi, böyle bir araştırmayı gerçekleştirebilmek de uzun yıllar sürecek bir çalışma gerektirecektir. Bizim burada yapabileceğimiz, sâdece bir kaç noktaya işâret edebilmek, olsa olsa konunun ehemmiyetine dikkat çekebilmekten ibâret olacaktır.

Bilindiği gibi İbn Arabî hicrî 560-638 (mîlâdî 1165-1240) yılları arasında yaşamış, gençlik yıllarını doğduğu Endülüs'te geçirmiştir. Genç yaşta tasavvufa intisap eder ve Endülüs'ün bir çok şeyhi ile tanışır, onlara hizmet eder. Hizmet halkasında bulunduğu bu şeyhlerden ikisi kadındır. Bu zatlardan **Rûhu'l-Kuds fî Münâsahati'n-Nefs** adlı eserinde bahsetmektedir. **Fütûhât-ı Mekkiyye**'sinde de mülâkî olduğu bir çok şeyhin ismini vermektedir.

Fas'ta bulunduğu (h. 597 milâdî 1200 veyâ 1201) yıllarında 35 yaşında iken şâhidi olduğu mânevî bir tecellîde, kendisine "Doğu'daki şehirlerle" gitmesi emredilir.⁽¹⁾ Aynı sene yola çıkar. Tunus, İskenderiye ve Kâhire üzerinden Mekke'ye gelir ve hac vazîfesini de îfâ eder. Oradan

(*) Bu yazı Türkiye Diyanet Vakfı-ENDÜLÜS İSLÂM DEVLETİ SEMPOZYUMU (28.11.92-Ankara)nda verilen tebliğdir.

(1) Prof. Dr. Nihat Keklik; **Muhyiddin İbnü'l-Arabî**, İstanbul 1966, s. 139; ve İbn Arabî, **Les Soufis d'Andalousie** (İngilizce terc., R. Austin, Fransızca terc., Gérard Leconte), Introduction, s. 28. İbn Arabî'nin hayâtı ile ilgili bilgiler zikrettiğimiz bu iki kitaptan alınmıştır.

601/1204 de Bağdat ve Musul'a geçer. Anadolu'ya gider, Malatya'da bulunur ve 603/1206 da Kâhire'ye döner. Burada şiddetli tenkit ve düşmanlıklara mâruz kaldığından 604/1207 Kâhire'yi terk eder. Haleb'e ve oradan 607/1210 da Konya'ya gelir. Selçuklu sultânı ve halk onu iyi karşılar. Sadreddin Konevî onun mürîdi olur. Konevî'ye bir çok eserinden icâzet verir. Konya'dan sonra Kayseri, Malatya, Sivas, Harran ve tekrar Bağdat'a gider. (608/1211). Burada **Avârifü'l-Maârif** müellifi Şihâbeddin Ömer es-Sühreverdî ile tanışır ve görüşür. 609/1212 de Selçuklu Sultânı Keykâvus'a uzun bir mektup yazar: Hristiyan tebaa ile münâsebetlerinde tedbirli olmasını, onların İslâm dâvâsına zarar verebilecek davranışlarına mânî olmasını, şehirler ve civarlarında yeni kilise, manastır v.s. gibi şeyler yapmalarına, harap olan mâbetlerinin tâmir edilmesine müsâade etmemesini, hristiyanların müslümanlara karşı saygılı davranmalarını ve yakınlarından müslüman olacak olan kimselere mânî olmamalarını sağlamasını Sultân'a tavsiye eder.⁽²⁾ Selçuklu Sultân'ı onu sarayına dâvet ederse de icâbet etmez. 610/1213 de Haleb'e 611/1214 de tekrar Mekke'ye gider. 612/1215 te yine Anadolu'ya, Aksaray'a gelir, Sivas ve Malatya'da bulunur. Sultan Keykâvûs'un Antakya'da hristiyanlara karşı zafer kazanacağı müjdesini verir. 612-616 (1215-1219) yıllarını Malatya'da geçirir. Bu müddet esnâsında bir çok talebesine eserlerinin icâzetini verir. 617-618 (1220-1221) de tekrar Haleb'e gelir. Burada Eyyûbî sultânı el-Melik ez-Zâhir ile iyi münâsebetler kurar. Sultân'ın dâvetlisi olarak 620/1223 de Şam'a gider, oraya yerleşir ve 638/1240 târihinde vefâtına kadar bu şehirde kalır.

İslâm tasavvufu ve düşüncesinde derin izler bırakan ve hâlâ tesîri devam eden **el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye** ve **Fusûsu'l-Hikem** adlı eserlerini Şam'da kaleme alır.

İbn Arabî'nin mânevî bir işâretle, 13. asırda İslâm dünyâsının en batısı Endülüs'ten, İslâm dünyâsının merkezine doğru hareket ettiği yıllarda, İslâm dünyâsının doğusundan da bir başka mühim hicret hâdisesine şahit oluyoruz. Mevlânâ'nın babası Sultan Bahâeddin Veled oğlu Celâleddîn ile Hicrî 618 (Mîlâdî 1221) yıllarında, o da mânevî bir işâretle Ortaasya'dan, Belh'ten, Hicâz'a doğru hareket eder. Sonra 1228-1229 yıllarında Konya'ya gelip yerleşirler.

(2) R. Austin; **A.g.e.**, s. 38.

Bu iki mühim şahsiyetin göçlerinin ardından biri Batı'da Endülüs'te hüküm sürmekte olan Emirliklerden Muvahhidîn Devleti (541-668/1147-1269) haçlı orduları karşısında yenilgiye uğrayarak Kurtuba ve İşbiliyye gibi büyük şehirlerini kaybedip yıkılır (1269). Diğer Emirlikler zaman zaman mevzîî hâkimiyetler kurarlarsa da 1492 de Gırnata şehri de anlaşma ile teslim olur. Böylece Endülüs müslümanları siyâsî ve dînî güçlerini tamâmen kaybederler.

Benzer bir kaderi aynı târihlerde İslâm dünyâsının doğusu da yaşamaktadır. Moğol orduları Ortaasya'dan îtibâren önüne çıkan güçleri yok edip Bağdat'a dayanmış ve 656/1258 de Abbâsî hilâfetine son vermiştir. Sonra Irak, Sûriye ve Anadolu'ya yürümüş ve Selçuklu Devleti'nin yıkılmasına sebep olmuştur. Selçuklu Devleti'nin mîrâsını paylaşan Beyliklerden Osman Bey'in 1299 yıllarında kurduğu Beylik, devletin batı hudûdunda Bizans'a komşu olduğundan, cihad ruh ve gayretini canlı tutarak daha batıya doğru gelişme imkânını elde etmiş ve bunu değerlendirmişti.

Kısaca çizdiğimiz bu târihî yıkılış ve bozgun tablosu içinde Endüslü İbn Arabî'nin ve Belhli Mevlânâ Celâleddîn'in Anadolu'ya, Konya'ya, Selçuklu başşehrine birbirine çok yakın târihlerde gelmiş olmaları, İslâm tasavvufu ve düşüncesi bakımından, gelecek yıllar ve asırlarda mühim netîcelerin doğmasını hazırlamıştır. İbn Arabî'nin talebesi ve Mevlânâ'nın yakın dostu olan Sadreddin Konevî (v.673/1274) İbn Arabî'nin ekolünü arapça "metafizik" kitaplarla devam ettirirken, Mevlânâ da farsça yazdığı şiirler ve **Mesnevî**'si ile, İslâm tasavvufu içinde dile getirilen, bir tek "hakikat"ın iki ayrı üslupta temsilcileri olmuşlardır. Sonraki devir Mesnevî şârihleri **Mesnevî**'yi İbn Arabî ve Konevî'nin ıstılahlarıyla yorumlayıp açıklarken, İbn Arabî ekolü mensupları da Mevlânâ'nın nazım ve şiirlerinde kullandığı üslup ve sembollerle Türkçe ve Farsça şiirler yazıyorlardı.

Mevlânâ'nın 1272 ve S.Konevî'nin 1273 yıllarında ölümlerinden sonra, yıkılan Selçuklu Devleti'nin vârisi olarak Anadolu'nun batısında kurulan Osmanlı Devleti, gelişmeye başlarken, Selçuklu ülkesinin ilim ve tasavvuf mîrâsına da sâhip olmuş oluyordu. Bu mânevî mîrâsa sâhip çıkmayı gerektiren, hattâ buna husûsî bir îtinâ gösterilmesini gerektiren sebepler de vardı. Bunlardan İbn Arabî ile ilgili olanlardan biri şudur:

İbn Arabî eş-Şeceretü'n-Nu'mâniyye fi'd-Devleti'l-Osmâniyye adlı çok küçük hacimli risâlesinde⁽³⁾ cifr ilminin verilerine istinâden Osmanlı Devleti'nin kurulacağını ve bu devletle ilgili bâzı hâdiseleri rumuzlu ifâdelerle haber vermiş ve Sadreddin Konevî de bu eseri şerh etmiş, bâzı rumuzları açıklamıştır. İbn Arabî'nin Anadolu'da yaptığı seyâhatler esnâsında Konya, Kayseri, Malatya, Sivas ve Aksaray gibi şehirlerde ikâmeti sırasında tanışıp görüştüğü ve sohbetlerinde yetiştirdiği talebeleri, tabîatiyle onun fikirlerini ve görüşlerini gelecek nesillere aktarmaya devam edecekti. Bunun yanında rumuzlu ifâdelerle Osmanlı Devleti'nin kurulacağını ve bâzı hâdiseleri önceden bildirmesi, önceden bildirdiğine inanılması, Osmanlı sultanları, âlim ve mutasavvıflarının ayrıca dikkatini çekmiş, İbn Arabî'ye husûsî bir ilginin gösterilmesini sağlayan sebeplerden biri olmuştur diyebiliriz. Nitekim bu risâlede geçen cümlelerden biri olan:

İzâ dehale's-sînü fi's-şîn yazheru kabru Muhyiddîn

"Sin şîn'a dâhil olduğu vakit Muhyiddîn'in kabri zâhir olacaktır" cümlesi, Yavuz Sultan Selim Kâhire seferi sırasında Şam'a geldiğinde tahakkuk etmiş, İbn Arabî'nin o sırada üzeri çöplerle kaplı Sâlihiyye'deki kabri ortaya çıkarılmış, Sultan türbenin yenilenmesini ve oraya bir de câmî yapılmasını emretmiştir. Hicrî 924 (Mîlâdî 1517) de câmiin kuzeyine ayrıca bir de tekke inşâ edilmiştir. Türbenin girişine Kemalpaşazâde'nin İbn Arabî'yi öven bir fetvâsı ile İbn Arabî'nin biraz önce zikrettiğimiz cümlesi yazılmıştır.

Şeyhülislâm İbn Kemâl'in (1468-1534) İbn Arabî hakkındaki fetvâsının konumuzla ilgili cümleleri şudur: "Ey insanlar! Biliniz ki, büyük şeyh, şerefli önder, âriflerin kutbu, muvahhidlerin imâmı, Endülüslü, Hâtem Tay kabîlesinden Muhammed İbn Arabî kâmil bir müctehit ve fâzıl bir mürşit, taaccüp edilecek hayat hikâyeleri ve olağandışı hâdiseleri ve çok talebesi olan bir zattır. Âlimler ve ileri gelenler katında kabûle mazhar olmuştur. Onu (yâni M.İbni Arabî'yi) inkâr eden hatâ yapmış olur. İnkârında ısrar ederse, sapıtmış olur. Sultânın, onu terbiye etmesi ve onu inancından çevirmesi gerekir. Çünkü sultan doğruyu yaptırmak ve kötülükten men etmekle memurdur. Onun (İbn Arabî'nin) bir-

(3) Yrd. Doç. Dr. İrfan Gündüz; Sadreddin Konevî'nin eş-Şeceretü'n-Nu'mâniyye fi'd-Devleti'l-Osmâniyye'ye yaptığı Şerhin Değerlendirilmesi, **Selçuk Dergisi**, sayı 4, Konya, Ocak 1989, s. 101-111.

çok eseri vardır. Bunların içinde **Fusûsu'l-Hikem** ve **Fütûhât-ı Mekkiyye** bulunur. Bunlardaki mes'elelerin bir kısmının sözü ve mânâsı belli, ilâhî buyruğa ve şer'-i nebevîye uygundur. Bir kısmı da zâhir ehlinin anlayışına göre gizli olup, keşf ve bâtın ehlinin anlayışına göre açıktır. Merâmını anlamayana bu durumda susmak lâzımdır. Zîrâ Yüce Allah "İlmin olmadığı şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve kalbin herbiri bu davranıştan sorumludur" (İsrâ, 17/36) buyurmaktadır..."⁽⁴⁾

Bu fetvâda dikkatimizi çeken noktalardan bâzıları şunlardır: 1) İbn Arabî'nin ilmî ve mânevî şahsiyetinden saygı ve övgü ile bahsedilmektedir. 2) Onun görüşleri âlimler ve ileri tarafından kabûle mazhar olmuştur. 3) Onun görüş ve fikirlerini inkâr edenler hatâ ederler; hatâlarında ısrar ederlerse sapıtmış olurlar. 4) Sultanın yâni devlet otoritesinin ısrarlı inkârcıları terbiye etmesi ve inkârlardan çevirmesi gerekir; çünkü sultan doğruyu yaptırmak ve kötülükten men etmekle vazîfezilidir. 5) Zâhir ehlinin anlayışına göre gizli olan fikir ve görüşleri, keşf ve bâtın ehline göre açıktır. Şu halde her devirde mevcut olan keşf ve bâtın ehli zâhir ehlinin anlayamadığı mânâları anlayacaktır. 6) Onun bu nevî görüşlerinde merâmının ne olduğunu anlayamayanların susması gerekir. Zîrâ, her devirde temsilcileri bulunan keşf ve bâtın ehli bu mânâları anladığına göre, ülke sathında sâdece zâhir ehlinin fikir ve görüşlerini hâkim kılmak ve zâhirî görüşlere uygun düşmeyen fikir ve görüşleri susturmak isteyenlerin, onları susturmak yerine kendilerinin susmaları gerekir. Çünkü keşf ve bâtın ehli, zâhir ehlinin dediği şeyleri anladığı gibi, onlardan fazla olarak başka şeyleri de anlamaktadır. Şu halde susması gereken fazla bilginler değil, daha az bilenlerdir.

Fetvâdan anlaşılan bu bir kaç noktaya şunu da ilâve etmemiz mümkündür. İbn Arabî, aklî ve naklî olan dînî ve dünyevî ilimlere ilâve olarak, hattâ bir bakıma dînî ilmin özü ve esâsı olan ilham, keşf ve bâtın ilmi adlarıyla anılan, asırlardan beri tasavvuf ehlinin temsil ettiği görüşlerin âlim bir sözcüsü sıfatıyla, yenî bir "ilmî" metod ve üslup geliştirmiş ve kendi ulaştığı netîce ve "hakikat"leri eserlerinde en veciz şekilde ifâde etmiştir. Şu halde zâhir ve bâtınıyla bir bütün ve cihanşümül bir din olan İslâm'ı, yine zâhir ve bâtın olarak bir bütün olarak anlamalı ve cihanşü-

(4) Prof. Dr. Hüseyin Atay; İlmî Bir Tenkit Örneği Olarak İbn Kemâl Paşa'nın Muhyiddin b. Arabî Hakkında Fetvâsı, **Şeyhülislâm İbn Kemâl Sempozyumu, Tebliğler ve Tartışmalar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1986, s. 267-269.

mul bir yorumla kalp ve zihinlere takdim etmelidir. Gerçekten de İbn Arabî bu cihanşümül yorumu başarmış olan bir büyük mutasavvıftır.

Cihanşümül bir devlet kurmak niyet ve emelinde olan Osmanlı âlim ve devlet adamları da, elbette kısmî, yarım, mevzî, mahallî ilim ve yorum sâhiplerini değil, küllî ve cihanşümül olan ilim ve yorumları tercih edecek ve bunu gerçekleştirmek için de elinden gelen gayreti sarfedecektir. İslâm'ın kısmî ve mahallî yorumları sâdece mahallî devlet ve medeniyetlerin kurulmasına imkân verebilir. Cihanşümül devlet ve medeniyet kurmaya yönelmiş Osmanlı Sultanlarının cihanşümül ilim ve görüşleri idrâk edebilen İbn Kemâl gibi şeyhülislâm ve âlimlere, danışmanlara ve fetvâ ehline sâhip olması hem devleti yönetenler ve hem de halk için ilâhî bir lutuftur.

1516 yılında Anadolu Kazaskeri olarak Yavuz Sultan Selim ile Mısır seferine katılan, dönüşte Şam'da İbn Arabî 'nin türbesinin yaptırılması için Sultan'a fetvâ veren ve 1525 yılında Kânûnî Sultan Selim'in Şeyhülislâm'ı olan⁽⁵⁾ İbn Kemâl, bu fetvâsıyla 16. asır başlarında Osmanlı ülkesinde hüküm süren ve daha asırlarca sürecektir olan bir kanâatin resmî temsilcisi ve sözcüsü olmuştur. Tabî ki, İbn Kemâl'den önce, iki asır boyunca âlimler, mutasavvıflar ve devlet yöneticileri nezdinde böyle bir kanâat oluşmuş olmasaydı, İbn Arabî'nin görüş ve fikirlerini devam ettirebilen ilim ve tasavvuf ehli bulunmasaydı, böyle bir fetvânın verilebilmesi mümkün olmazdı. (Nitekim günümüzde, Mısır'da, **Fütûhât-ı Mekkiyye**'nin Kültür Bakanlığı tarafından tahkikli baskısının yapılması bile, aşırı tepkiler ve düşmanlıklar dolayısıyla, sık sık kesintiye uğramaktadır.) İbn Arabî hakkında Sultan'ın fetvâya başvurması ise, sanıyoruz ki, artık Osmanlı ülkesi olan Mısır ve Sûriye'de İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve benzerlerinin, onların tâkipçilerinin, İbn Arabî'ye karşı düşmanca görüş ve fikirlerinin sebep olabileceği kargaşayı resmen önlemek içindir. Zâten İbn Teymiyye Osmanlı asırlarında ilgi ve îtibar görmemiş, ancak yıkılış dönemi olan 20. asır başlarında ve günümüzde çok dar bir kesim tarafından benimsenmiştir.

Yukarıda işâret ettiğimiz gibi, fetvâda açıkça "sultanın inkârcıları terbiye etmesi ve inkârlarından çevirmesi" gerektiği belirtilmektedir. Öyle anlaşıyor ki, İbn Arabî'nin türbesinin 16. asır başlarında nerede oldu-

(5) Doç. Dr. Mustafa Fayda; A.g.e., İbn Kemâl'in Hayâtı ve Eserleri, s. 56-57.

ğunun unutulması veya unutturulması Sûriye ve Mısır gibi Arap ülkelerinde İbn Arabî'nin genellikle artık bilinmediğini göstermektedir. Nitekim 16. asrın ortalarında yaşayan İmâm-ı Şa'rânî **Tabakâtü'l-Kübrâ**'sında İbn Arabî'den bahsederken "kitaplarının insanlar arasında, bilhassa Anadolu'da meşhur olduğunu"⁽⁶⁾, zîrâ bâzı kitaplarında Sultan Süleyman'ın cediti I. Osman oğlu sultanın sıfatını, İstanbul'un fethini zikrettiğini söylemektedir. Bu ifâdeden açıkça anlaşılmaktadır ki, Osmanlı ulemâsı İbn Arabî'nin eserlerine, 16. asırda, diğer İslâm ülkelerine nisbetle daha çok alâk göstermektedir.

Bu ilmî ve resmî ilginin Osmanlılarda daha sonraki devirlerde de devam ettiğini, 1730 lu yıllarda vukû bulan Osmanlı-İran harbinden sonra İstanbul'da yapılan resmî sulh görüşmelerinde, Osmanlı delegesi, görüşmelerin başlangıcında, Osmanlı devletinin, İbn Arabî'nin **eş-Seceretü'n-Nu'mâniyye** adlı eserinde haber verilmiş olmak gibi bir husûsiyeti bulunduğunu ve diğer iki husûsiyetle birlikte İran karşısında böyle bir imtiyâza sâhip olduğunu söylemişlerdir.⁽⁷⁾ Bundan da anlaşılıyor ki, Osmanlı ilim ve siyâset adamları, 18. asrın başında da, İbn Arabî'yi din, fikir, ilim ve siyâset anlayışının temel taşlarından biri olarak görmekte, bunu İran ve diğer İslâm ülkelerine nisbetle bir imtiyaz ve üstünlük olarak değerlendirmektedirler.

İbn Arabî'nin Türk-Osmanlı ülkesinde te'sîrini ve bu konuda resmî ve ilmî görüşü aksettiren bu ifâdelerden sonra, şimdi de onu Anadolu ve Rumeli'de devam ettiren tasavvuf ve ilmin adamlarının isimlerinden bir kaçını zikrederek, bu te'sîrin devâmına ve ilmî-tasavvufî verimlerine kısaca temas etmek istiyoruz.

Yukarıda dediğimiz gibi, İbn Arabî Anadolu'daki seyâhat ve

(6) Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şa'rânî; **et Tabakâtü'l-Kübrâ**, Mısır 1954, I.C., s. 188 (Terc.: A. Akçiçek; **Velfler Ansiklopedisi**, Erkam Yay., İstanbul 1987, s. 688). Eş-Şa'rânî bu eserini Hicrî 952 (Mîlâdî 1544) yılında tamamlamıştır.

(7) Koca Râgıb Paşa, **Tahkîk-ı Tevfîk** isimli eserinde, 1736 yılında Osmanlı ve İran delegeleri arasında vukû bulan müzâkereleri nakletmekte ve Osmanlı Devleti'nin "memdûhiyyet"ini gösteren delillerin görüşmeler esnasında şöyle ifâde edildiğini yazmaktadır: (Süleymâniye Ktb., Es'ad Ef. Bölümü, 2154, bk. 44a-45 a) İstanbul'un fethini müjdeleyen hadîs-i şerif "üzere, devlet-i aliyyenin memdûhiyyetine şehâdet-i nebeviyye vârid olduğundan başka, lisânü'l-hakîka olan Şeyh-i Ekber hazretleri dahi **eş-Seceretü'n-Nu'mâniyye fî'd-Devleti'l-Osmâniyye** nâm kitabını, kable'z-zuhûr bu devletin selâtîn-i bâ-miknet ve vüzerâ ve ulemâ-yı ber-menkabetleri beyânında tasnîf edip (...) livâ-yı Resûlullâh'a ve bu devletin kıyâmete dek bakâsına işâret etmişlerdir. Binâenaleyh devlet-i aliyye kimesneden memleket gasb etmeyip ibtidâ-yı zuhûrundan "Câhidü fillâhi hakka cihâdihî" nassına tebaiyyeten küffâr ile mücâhede ederek sultânü'l-berreyn ve hakânü'l-bahreyn olmuştur, denilip..."

ikâmetlerinde pek çok talebe yetiştirmiş ve bir çok mutasavvıfla görüşmüştür. Tasavvuf bakımından, talebe yetiştirmek kitap yazmaktan daha gerekli görülmüştür. Ancak, İbn Arabî her ikisini de yaparak, diğer büyüklerle berâber bu konuda da örnek teşkil etmiştir. Yetiştirdiği talebelerden bilhassa Sadreddin Konevî mühimdir. Zîrâ başta **Fusûsu'l-Hikem** olmak üzere onun ilk şârihi, yorumlayıcısı, fikirlerinin tâkipçisi ve bir bakıma ilk sistemleştiricisi odur. **Miftâhu'l-Gayb** ve diğer eserleri, İbn Arabî'yi Anadolu'da tanıtan ve anlatan eserler olmuştur. Talebeleri de hem kendisinin hem de İbn Arabî'nin tâkipçileri olmuştur.

Sadreddin Konevî'den îtibâren günümüze kadar yedi asır boyunca İbn Arabî ekolünü ülkemizde devam ettiren şahsiyetlerden bâzıları şunlardır:

1. Dâvûd-ı Kayserî (v. 751/1350). Sadreddin Konevî'nin talebelerinden Kemâleddin Kâşânî'nin talebesidir. **Fusûsu'l-Hikem** şârihidir. Sultan Orhan Gâzî kendisini İznik'e dâvet etmiş ve orada yaptırılan ilk medresenin müderrisliğine tâyin edilmiştir.

2. Molla Fenârî (v. 834/1430). Babası S. Konevî'nin halîfelerindendir. Konevî'nin **Miftâhu'l-Gayb** adlı eserini şerh etmiştir. İlk Osmanlı şeyhülislâmı olarak tanınmıştır.

3. Muhammed Kutbuddîn İznikî (v. 855/1450). Molla Fenârî'nin talebesidir. **Fusûsu'l-Hikem**'i, İbn Arabî'nin bâzı sözlerini ve Konevî'nin bâzı eserlerini şerh etmiştir.

4. Yazıcızâde Muhammed Efendi (v. 855/1451) **Muhammediyye** isimli meşhur eserin müellifidir. **Fusûsu'l-Hikem** şerhi vardır. Bâzı kimşeler bu şerhin, kardeşi Ahmet Bîcân'a, âit olduğunu söylemektedirler.

5. Cemâl Halvetî (Çelebi Halîfe) (v. 912/1506). İbn Arabî'nin iki beytini şerhetmiştir.

6. İdris Bitlisî (v. 926/1520). **Fusûsu'l-Hikem**'i şerh ettiği söylenmektedir, fakat henüz bir nüshası ele geçirilememiştir.

7. Sofyalı Bâlî Efendi (v. 960/1552). **Fusûsu'l-Hikem**'i şerhetmiştir ve bu eser basılmıştır.

8. Üftâde Muhammed Muhyiddin (v. 968/1580). Bursalı, Celvetî tarîkatı büyüklerindendir. Bursalı Mehmed Tâhir Bey, onun **Vâkıât** isimli eserinde Şeyh-i Ekber'in rûhâniyetinden feyz aldığı görülmektedir, demektedir.

9. Aziz Mahmud Hüdâyî (v. 1038/1629). Üftâde Hz.lerinin talebesidir. Eserlerinde yeri geldikçe İbn Arabî'den bahsetmektedir.
10. Nûreddin Muslihiddin Mustafa Efendi (v. 981/1578). S. Konevî'nin **Fusûs**'unu şerh etmiştir.
11. İsmâil Ankaravî (v. 1041/1631). Meşhur **Mesnevî** şârihi. İbnü'l-Arabî'nin **Nakşu'l-Fusûs** isimli eserine Molla Câmî'nin yazdığı farsça şerhi **Zübdetü'l-Fühûs fî Nakşu'l-Fusûs** adıyla hülâsa olarak tercüme etmiştir.
12. Abdullah Bosnevî (v. 1046/1636). Meşhur **Fusûs** şârihlerindendir. Arapça ve Türkçe iki şerhi vardır. Türkçe şerhi iki defa basılmıştır. Kabri Konya'da Konevî'nin türbesi civârındadır.
13. Sarı Abdullah Efendi (v. 1071/1660). Mesnevî şârihi olan bu zât, **Mir'âtü'l-Asfiyâ fî Sıfâtı Melâmetiyyeti'l-Asfiyâ** isimli eserinde **Fütûhât-ı Mekkiyye**'den alınmış bâzı sözleri açıklamakta ve İbn Arabî'nin menkıbelerinden bahsetmektedir.
14. Karabaş Velî (Ali Alâeddin Atvel) (v. 1097/1685). **Kâşifü Es-râr-ı Fusûs** adlı bir şerhi vardır.
15. Atpazârî Osman Fazlı İlâhî (v. 1102/1690). Kabri Kıbrıs'ta, Magosa'da olup "Kutup Osman" diye bilinmektedir. Konevî'nin **Miftâhu'l-Gayb**'ını şerh etmiş, yine Konevî'nin Fâtîha Tefsîri'ne açıklama ve ilâveler yapmıştır. İbn Arabî'nin bir kıt'asını şerh etmiştir.
16. Niyâzî-i Mısırî (v. 1105/1693). En yaygın ve meşhur tasavvufî **Dîvân**'ın sâhibidir.
17. İsmâil Hakkı Bursevî (v. 1137/1724). Atpazârî Osman Fazlı İlâhî'nin hâlifesi ve meşhur **Rûhu'l-Beyan** isimli tefsîrin müellifidir. Eserlerinde yeri geldikçe İbn Arabî ve S. Konevî'den bahsetmektedir.
18. Nasûhî Mehmed Efendi (v. 1130/1717). Karabaş Velî'nin halîfelerindendir.
19. Abdullah Salâhî-i Uşşâkî (v. 1196/1781). İbn Arabî'nin **Mevâkı-u'n-Nücûm** adlı eserini şerh etmiş ve yine onun "Sübhâne men azhara'l-eşyâe ve hüve aynuhâ" cümlesini açıklayan **Miftâhu'l-Vücûd** adlı bir risâle yazmıştır.
20. Harîrîzâde Seyyid Muhammed Kemâleddin (v. 1299/1881). **Osmanlı Müellifleri** adlı eserin müellifi Bursalı Mehmed Tâhir Bey'in şeyhi olan bu zat **Tibyânü'l-Vesâilî'l-Hakâik fî Beyâni Selâsili't-Tarâik**

isimli üç büyük ciltlik en geniş "Tarîkatler Ansiklopedi"sinin müellifidir. İbn Arabî'nin **Salât-ı Ekberiyye**'sini şerh etmiş, **el Emru'l-Merbûtu'l-Muhkem** adlı kitabını Türkçeye tercüme etmiştir.

21. Muhammed Nûru'l-Arab (v. 1305/1887). İbnü'l-Arabî'nin **Nakşu'l-Fusûs**'unu ve bâzı salâtları şerh etmiş ve eserlerinden hülâsalar yapmıştır.

22. Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi (v. 1311/1893). **Terceme-i Cânibü'l-Garbî fi Halli Müşkilâtı İbn Arabî** adlı bir eseri vardır.

23. Salahaddin Yiğitoğlu (v. 1937) **Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi** vardır. Ayrıca İbn Arabî'nin üç kitabını da tercüme etmiştir. Fusûs tercüme ve şerhini Maârif Vekâleti vârislerinden satın almış ve fakat bugüne kadar yayınlanmamıştır.

24. Ahmed Avni Konuk (v. 1938). **Mesnevî ve Fusûs şârihidir. Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi** (Dr. S. Eraydın ile birlikte) (M.Ü. İlähiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1987-1992, dört cilt) ve **Et-Tedbîrâtü'l-İlähiyye** (İz Yay., İstanbul, 1992) tercüme ve şerhi tarafımızdan yayınlanmıştır.

25. Nûri Gençosman (v. ?) **Fusûsu'l-Hikem** tercümesi M.E., Bakanlığınca tarafından bir kaç kere bastırılmıştır.

Son üç isim hariç Bursalı Mehmed Tâhir Bey'in **Osmanlı Müellifleri**'nden tesbit ettiğimiz bu isimlere, aynı kitaptan daha pek çok ilâve yapmak mümkündür. Esâsında İbn Arabî'nin ülkemizde tesirlerini incelemek çok geniş ve uzun bir araştırma gerektirmektedir. Biz burada sâdece bir kaç örnek vermekle iktifâ ediyoruz. Bu şahsiyetleri talebe ve müritleriyle birlikte düşünecek olursak İbn Arabî'nin Osmanlı toprakları üzerinde günümüze kadar uzanan ve hâlen de devam eden mühim bir tesire sâhip olduğunu ve Türk-İslâm tasavvuf ve edebiyâtı üzerinde derin bir iz bırakmış bulunduğunu az çok tahmin edebiliriz.

HZ. MEVLÂNÂ'NIN SÛRETİ VE SÎRETİ

Şefik CAN

Hız. Mevlânâ'ya âit hayal mahsûlu bir çok resimler, portreler, minyatürler görülmektedir. Hattâ o devirlerde Mevlânâ'nın resmini yapan resamlardan da bahsedilmektedir. Biz, bu resimlere bakarak Mevlânâ'nın fizyonomisini, dış görünüşünü tasavvur edebilir miyiz?

Anlattıklarına göre Mevlânâ, zayıf, solgun benizli; nârin vücutlu bir kişi idi. Derler ki, birgün hamama girmiş, orada aynada kendini çıplak olarak görünce, çok zayıf olduğunu farketmiş, kendine acımış da: **"Bütün ömrümde, bir kimseden utanmamıştım, fakat bugün aynada, kendi zayıf vücûdumu görünce, utandım."** diye buyurmuştu.

Mevlânâ, solgun benizli olmasına rağmen, gâyet nûrânî, mahâbetli bir görünüşe mâlikti. Mübârek velînin gözleri, çok çekici idi. Keskin ve coşkunkulukla dolu idi. Gözlerinin nurlu bakışı öyle te'sirli idi ki, kimse onun gözlerine dikkatle bakmaya cesâret edemezdi.

Bu görüşler, bu tasvirler Mevlânâ'nın dış görünüşüne âittir. O'nun sîreti, iç âlemi nasıldı?

Mevlânâ, *Mesnevî*'nin bir yerinde (Mesnevî, 2. c. 95. b ve d.):

"Acaba ben kendi yüzümü nasıl görebilirim, acaba benim nasıl bir rengim var? Ben ak yüzlü biri miyim? Yoksa kirli, günahkâr yüzlü bir kişi miyim? Bu hâli nasıl görebilirim? Böylece ben iç yüzümü, can sûretimi görmek için çalışıyor, araştırmalar yapıyordum. Fakat iç yüzüm kimseden görünmüyordu. Hiçbir şey, beni, bana gös-

termiyordu.

Nihâyet düşündüm, kendi kendime dedim ki: "Ayna neden icad edildi? Ne işe yarar? Herkes aynaya bakarak, kendisinin kim olduğunu, nasıl olduğunu görsün, bilsin diye bulunmamış mı? Fakat bildiğimiz aynalar, insanların dış yüzlerini, sûretlerini göstermek için yapılmıştır, can yüzümüzün aynası nasıldır? Nerededir? Can aynası, çok pahalıdır, çok değerlidir. Can aynası, ancak sevgilinin yüzüdür. Bizim iç yüzümüzü, can yüzümüzü gösteren sevgilinin yüzü, bu diyarda yoktur, O mânâ diyârındadır."

Mevlânâ'nın iç âlemini, ahlâk ve karakterini aks ettirecek *sevgili* nerededir? *Âşıkların Sultânı* nasıl tasvir edilebilir? *Bilginlerin Sultânı* olan babasının ilmiyle, ahlâkiyle beslenen, *Seyyid Burhaneddin-i Tirmizî*'nin himmetine mazhar olan ve ilâhî aşk potasında yanıp yakılan bir velîyi gereği gibi anlamaya ve anlatmaya kimsenin gücü yetmez. İlâhî aşkın etkisi ile o, kinden nefretten, kötülüklerden, benlikten, şöhretten ve bütün beşerî isteklerden kurtulmuş üstün bir varlıktır. Hayr ve kemal sâhibi, aşk ve irfan sâhibi idi.

Mevlânâ'da üstün bir tahammül ve yumuşak huyluluk vardı ki, herkesi hayrette bırakırdı. Gönül gözleri kapalı olan ve kendini çekemeyenler tarafından ona revâ görülen dil uzatmalara, dedikodulara, uygunsuz sözlerle hiç acı cevap vermez, güzel huyu ile onları yola getirirdi.

O, büyük bir âlim, büyük bir velî olduğu halde çok alçak gönüllü idi. Büyük, küçük, yüksek mevkîde bulunsun, halktan olsun herkese tevazû ile muâmele ederdi. Mevlânâ'nın yaşayışında, kibir, gurur, kendini beğenmişlik asla görülmezdi.

Hz. Mevlânâ tam Muhammedî yolda, Muhammedî ahlâkta olduğu için kendini her vesîleyle büyük görmemiş, gururdan kaçınmıştır. Şu rubâîsini ibretle okumamız gerekir:

"Sarığuma, cübbeme, başıma, bu her üçüne birden pahâ biçtiler, her üçünü berâber değerlendirdiler de bunlara bir kuruştan da daha az pahâ biçtiler. Sen, dünyâda, benim adımlı hiç mi duymadın? Ben bir hiçim, hiçim, hiç."

Başka bir rubâîsinde de aynen şöyle buyurmaktadır:

"Sen sende oldukça ve sen kendine taptıkça, senden sana yol vermezler. Senin varlığın, kendini birşey sanman düşüncesi sende

bulundukça huzur bulurum zannetme, çünkü sen hâlâ benlik putuna tapmadasın."

Gerçekten de insanların bir kısmı, zenginlikleri ile, mevkîleri ile öğünürler, bir kısmı bilgileri, mârifetleri, hünerleri, meslekleriyle gurûra kapılırlar. Hak yolunda yürüdüklerini sanan gâfiller de, tesbihleri, namazları, yaptıkları hac vazîfeleriyle kendilerini halktan üstün görürler. Hz. Mevlânâ'nın her fazîleti, her meziyeti gibi, yüksek tevazûunun da nihâyetsizliğini gösteren bu rubâî, çok dikkat çekicidir. Mevlânâ bir ilham güneşi olan o mübârek başına, o başı, bir hâle gibi saran ilim ve irtfan nûru sembolü olan sarığına, Hakk'ın güzellik cevherine bir mahfaza olan cübbesine ne değer veriyor?

Hz. Mevlânâ, çocuğa, ihtiyara, kadınlara, erkeklere, herkese sevgi ve saygı gösteriyordu.

Mevlânâ birgün KONYA'da bir mahalleden geçiyordu. O sırada çocuklar yolda oynuyorlardı. Uzaktan Mevlânâ'yı görünce, hepsi birden koşarak geldiler, Hazret'in önünde saygı ile eğildiler, Mevlânâ da onları sevgi ile selamladı, önlerinde eğildi. O sırada çocuklardan biri, uzakta kalmıştı: "Durun ben de geliyorum." diye bağırdı. Mevlânâ çocuk gelinceye kadar bekledi, gelince onu da selamladı, okşadı, onun da gönlünü hoş etti.

Babası *Sultanü'l-Ulemâ* gibi Mevlânâ da pâdişahların, vezirlerin, emirlerin sevgisini, îtibârını kazanmıştı. Mevkî sâhibi kişiler onunla görüşmeyi çok arzu ediyorlardı. Fakat Hz. Mevlânâ, onların dâvetini nâdiren kabul eder, daha çok, fakirlerle, zarûret içinde olanlarla düşüp kalkardı. O'nun kimsesizlere, zavallılara, yoksullara, yönelik davranışlarını değerlendiremeyenler, görünüşe, gösterişe bağlı kalanlar, Mevlânâ'yı tenkid ediyorlardı: "Mevlânâ'nın müritleri acâyip adamlardır, onlar şehrin işçileri, sanat erbâbı kişilerdir. Zengin adamlar, bilginler, onun etrâfında az dolaşıyorlar. Her nerede bir terzi, bakkal, manifaturacı varsa Hz. Mevlânâ onları müridliğe kabul ediyor." diye dedikodu yapıyorlardı. Mevlânâ kulağına kadar gelen bu sözlere kulak asmıyor, kimseye darılmıyordu. İhtiyâcı olanlardan yardımını, feyzini esirgemiyordu. İtiraz edenlere kızmıyor, onlara gönül alıcı tatlı cevaplar veriyordu, diyordu ki: **"Eğer benim müridlerim, bana ihtiyâcı olmayan kişilerden olmasaydı, ben onların müridleri olurum. Bana muhtaç oldukları için, ben**

onları müridliğe kabul ettim, böylece istedim ki, onlar değişsinler, huzûra kavuşsunlar, iyi kişiler olsunlar." Birgün Mevlânâ müridlerine: "Bütün velîler, nefsi körletmek, müridlerinin benliklerini kırmak için onlara, dilencilik kapısını açmışlar, ellerinde kandil, sırtlarında zembil taşıyarak, zengin adamlardan zekat, sadaka ve hediye almışlardır. Biz ise kendi dostlarımıza, dilencilik kapısını kapadık, dostlarımızın çalışarak kendilerini geçindirdiklerini, tüccarlık, memurluk veyâ herhangi bir el emeği, alınteri ile geçinmelerini temin etmek için Peygamber Efendimizin (s.a)" gücün yettikçe istemekten sakın" hadîsini yerine getirdik. Bizim müridlerimizden kim bu yolu tutmazsa, nazarımızda onun bir pul kadar değeri yoktur." diye buyurdu. (Âriflerin Menkibeleri Tercümesi Sa. I. 267)

Mevlânâ, bâzı hükümdarların, vezirlerin, emirlerin ve zengin kişilerin zekat ve sadaka olarak gönderdikleri paraların hepsini ihtiyâcı olanlara veriyor, yoksullara dağıtıyordu. Mevlânâ fetvâ parası ve medreselerde okuttuğu derslere karşılık verilen ücretle, kimseye muhtaç olmadan geçiniyordu ve kendisini başkalarının minneti altında bırakmıyordu.

O bir rubâîsinde şöyle diyordu:

"Ayran kâsem önümde oldukça, Allah'a yemin ederim ki kimse-
nin balında gözüm yoktur. Yoksulluk, beni ölümle sıkıştırırsa bile,
hürriyeti kulluğa satmam."

* * *

Hız. Mevlânâ dünyâdan ve dünyâlıklardan yüz çevirmişti. Tam dervişâne bir hayat sürerdi. Evinde birşey bulunmadığı zaman sevinir, "Allah'a şükürler olsun bugün evimiz Peygamberlerin evine benzedi." derdi. Zengin olmadığı halde yoksullara yardımda bulunurdu. Muhtaç olanlara yaptığı iyilikleri, ihsanları gizler, hiç kimsenin bilmesini istemezdi. Medresede yoksul talebelere yaptığı yardımları da gizlerdi. Şöyle ki, her bir talebenin oturduğu minderin yâhut keçenin altına, onların liyâkatlerine, ihtiyaçlarına göre gereken parayı hiç kimseye söylemeden, göstermeden koyardı. Talebeler, oturdukları minderin tozunu silkmek istedikleri zaman, kaldırdıkları minderin altında paraları bulurlar, şaşırır kalırlardı.

* * *

Hız. Mevlânâ'nın iyi huyları, merhameti, kibarlığı, bir kelime ile in-

sanlığı anlatılmakla bitmez ki!... O, yediyüz sene önce, yalnız İslam memleketlerinde değil, bütün dünyâda kölelerin, câriyelerin, hayvanlar gibi para ile alınıp satıldığı ve bu zavallı insanların evlerde, bahçelerde, tarlalarda, hertürlü işlerde kullanıldığı bir devirde yaşadığı halde: **"Bende köle yaratmayan bir Allah'a îman var"** inancına varmış, ve *Kur'an*'ımızın *Lokman* sûresinin 28 inci âyetinde beyan buyrulduğu gibi, (Sizin yaratılmanız ve dirilmeniz bir tek nefis, bir tek kişi gibidir.), bütün insanları bir ve eşit yapmıştır. Onun nazarında köle, câriye, efendi diye bir şey yoktur. Birgün Mevlânâ'nın kızı *Melike Hâtun* kendi câriyesini azarlarken, Mevlânâ ansızın içeriye girmiş ve kızını hiddetli halde görerek **"Câriyeyi niçin azarlıyorsun? Ne hakla onun kalbini kırıyor, incitiyorsun? O hanım, sen de ona câriye olsaydın, ne yapardın? İster misin ki, "bütün dünyâda Allah'tan başka hiç kimsenin köle ve câriyesi yoktur" diye bir fetvâ vereyim. Aslında kölelerin ve câriyelerin hepsi de bizim kardeşlerimiz ve hemşehrilerimizdir."** diye kızına çıkıştı, kız hatâsını anladı, af diledi, tevbe etti ve o câriyeyi azât etti.

* * *

Mevlânâ, yalnız yoksullara, kölelere, câriyelere değil, herkese, hattâ hayvanlara bile acıyor, onların yardımına koşuyordu. *Şeyh Nefiseddin* Hazretleri rivâyet etti ki: **"Birgün Mevlânâ Hazretleri bana: "İki dirhemlik çörek al, bana getir." diye buyurdu. Gittim derhal çörekleri aldım, getirdim. Mevlânâ çörekleri benden aldı ve bir mendile koyup gitti. Ben, yavaş yavaş onun arkasından yürüdüm. Nihâyet Mevlânâ bir yıkık yere vardı. Orada dışı bir köpeğin yavrulmuş olduğunu gördüm. Mevlânâ çöreklerin hepsini köpeğe doğradı, verdi. Mevlânâ benî görünce: "Yedi gündür bu zavallı köpek bir şey yememiştir. Yavruları yüzünden buradan ayrılamıyordu." diye buyurdu.**

Birgün Mevlânâ Hazretleri *Hoca Fakih Ahmet*'in şu sözlerini naklettiler: **"Tam kırk senedir, gece gündüz sonsuz mücâdelelerde bulundum, birçok riyâzetler çektim, istedim ki şu bende bulunan 'Bilginlik illeti' kendini âlim sanma ve gurûra kapılma hastalığı benden gitsin ve o perdeden dışarı çıkayım, bütün gayretime rağmen bu illetten kurtulamadım. Hâlâ bende ondan bir eserin kaldığını görüyorum. Gönül levhası ne kadar saf olursa, Hakk'a yakınlık da o kadar fazla olur."**

Yine buyurdu ki: Dünyâda bilginlerin sultânı olan babam Bahâeddin Veled dâimâ "Eğer bende bu tahsille elde edilen bilgiler olmasaydı, o mânâ, ilimden daha kuvvetli olurdu." derdi:

"Gönlümü, dünyâya âit bilgiler'den arındırınca, ilimlerden temizlenince, Hakk'a daha çok âşinâlık peydâ ettim, daha çok yakınlık duydum. Benliğin, varlığın karanlığından kurtuldum da aydınlığa kavuştum."

Gerçekten de bizi Hakk'a ulaştırmayan, bize Hakk'ı tanıtmayan ilim, ilim değildir. Nitekim Yûnus Hazretleri de:

İlim, ilim bilmektir

İlim Hakk'ı bilmektir.

diyerek, bizi Hakk'a götürmeyen ilmi, ilim saymamaktadır. Üstelik yukarıda işâret edildiği gibi, ilim, sâhibini benliğe, gurûra götürdüğü zaman, bizi Hak'tan uzaklaştırmada, bizi şüphe ve tereddüde götürmektedir. Bu sebepledir ki bir şâirimiz:

Ümmî kalıp da câzibe-i dîne incizâb

Evlâ değil mi, âlim olup çekmeden azâb

"(Dinin, inancının câzibesine kapılıp) ibâdetten zevk alan, Hakk'ı gönlünde bulan, anadan doğduğu gibi bilgisiz ve hiç okuma bilmeyen bir kişi, okuduğu için şüpheler ve tereddütler içinde kıvranan âlimden daha değerlidir." demektedir.

Birgün, dostlardan birisinin canı sıkılmıştı. Mevlânâ Hazretleri ona: "Dünyânın bütün can sıkıntısı, bu dünyâya gönül verme neticesidir. Bu dünyâdan azat olduğun, kendini bu dünyâda garip bir kişi olarak bildiğin, baktığın, gördüğün güzel renklerin, güzelliklerin, tattığın zevklerin kalmayacağını, herşeyin gelip geçici olduğunu, senin başka bir yere gideceğini bildiğin an, can sıkıntısından kurtulursun. Ne mutlu o insana ki hikmet ehli ile oturur, mağrur kişilerle değil, kendini hakir ve zelil gören kişilerle düşer kalkar." dedi ve yine buyurdu ki: "Hürriyetini elde eden azat er, olgun kişi, başkasının kendisini incitmesinden incinmeyen kimsedir. Yiğit er, incinmeyi hak edeni, kırılmaya lâayık olanı bile, incitmeyen kırmayan kimsedir."

Birgün Mevlânâ Hazretleri vaazda bulunuyor, diyordu ki: "Selvi ve kavak gibi meyvesiz" ağaçların başları dâimâ yukardadır, bunların dalları da yukarıya doğru uzar, meyveli ağaçların meyveli oldukları

vakit bütün dalları aşağı doğru sarkar. Olgun insanlar da, alçak gönüllü olurlar. Peygamber Efendimiz (s.a) de son derece alçak gönüllü idi. Bir Hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardı: "Ben halka boyun eğmek, müdârâ etmek ve onlara iyi huyla muâmele etmekle emr edildim. Hiçbir peygamber, benim kadar eziyete mâruz kalmamıştır."

Bilindiği gibi Peygamberimizin mübârek başını yardıkları, dişlerini kırıkları vakit, sonsuz olan keremi sebebiyle "Ey Allahım, kavmime doğru yolu göster, çünkü onlar câhildirler, hakîkatı görmüyorlar." diye Hakk'a yalvarmıştır. Diğer peygamberler hakârete mâruz kaldıkları zaman, kendi ümmetlerine lânet ettiler, onların başlarına taş yağdırdılar, çeşitli belâlara uğrattılar.

Mevlânâ'nın gerçek sîretini şiirlerinden, davranışlarından anladığımız gibi, Selçuklular devrinin askerî kumandanlarından olduğu için "kumandan" anlamına gelen *Sipehsâlâr* diye anılan *Feridun* tarafından yazılan risâlede, Mevlânâ'nın sîreti yedi asrın ötesinden bize kadar aksettirilmektedir. Sipehsâlâr, kırk yıl Hazret-i Mevlânâ'ya hizmet ettiği için Mevlânâ'yı yakından tanımak ve tanıtmak saadetine ermiştir. Sipehsâlâr'ın şiirleri de vardır. Şu beyitlerini dikkatle okuyalım:

"Ya Hazreti Mevlânâ, insanlara ölümsüzlük bağışlayan Âb-ı Hayat senin sözlerinin güzelliğini ve letâfetini kıskandığı için tamâmiyle utanç içine gömüldü kaldı, artık kimseye gözükmüyor. Mekârim-i ahlâkı (ahlâk güzelliklerini) tamamlamak için, dünyâyı şereflendiren sevgili Peygamber Efendimizin, bütün güzel huylarını kendinde toplayan Mevlânâ. Ey Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerini en güzel, en doğru şekilde açıklayan eşsiz varlık! Ben senin vasfında ne yazabilirim? Ne söyleyebilirim? Çünkü söz bitmez; fakat, söylenen söz senin vasfını kavrayamaz. Çünkü vasıfların sonsuzdur, iyi huyların, sayılamayacak kadar çoktur, söylenmekle bitmez." (Sipehsâlâr, s. 93)

Kumandan Feridun'un bu övgüleri gönülden gelen, gerçek duygulardır. Mevlânâ gerek *Mesnevî-i Şerif* ve gerekse *Dîvan-ı Kebir*'indeki güzel sözler, tatlı ifâdelerle herkesi büyülemektedir. Gerçekten de her velîde bulunduğu gibi Hazret-i Mevlânâ'da da bulunan müsâmaha ve iyi huylar Hazret-i Muhammed (s.a)'nin müsâmahası ve iyi huylarıdır. Sipehsâlâr, Mevlânâ'ya "Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerini, en güzel, en doğru şekilde açıklayan eşsiz varlık" diyor. Gerçekten de Hazret-i Mevlânâ yeri gel-

dikçe Mesnevî'de bâzı âyet-i kerîmeleri tefsir ederken zamânına gelinceye kadar yetişen tanınmış müfessirlerin dokunmadıkları hususlara rabbânî bir ilhamla dokunmuş ve açıklamıştır. Bu sebeptendir ki, büyük velî, *İsmail Hakkı Bursevî* hazretleri *Rûhü'l-Beyân* tefsîrinde, bâzı âyetleri Mesnevî'den yararlanarak açıklamıştır.

Sipehsâlâr, risâlesinin bir yerinde diyor ki: "Mevlânâ'nın hudutsuz olan yüksek vasıflarını, ki bâzısını kendi gözlerimle müşâhede etmiş, bâzısını da duyarak, hissederek, inanarak vicdânen gönlümde bulmuşumdur. Gerek bu fânî baş gözümle gördüklerimi, gerekse gönül gözü ile idrak ettiklerimi, ucu kesik kalem gibi âciz olan dilimle nasıl açıklayabilirim? Çünkü her bilinen görülmez, her görülen söylenmez ve her söylenen de yazılmaz. Bunun delîli şudur ki: Hakk'ın velîlerinin her biri, yaptıkları ibâdetler, iyilikler, başlarına gelen belâlara gösterdikleri sabır, çektikleri riyâzetler, mücâhedeler, gayretler ile ve kendi gönül aynalarını, Hak'tan başka her şeyden temizledikleri, hasetten, benlikten, hiddetten, şevhetten tamâmıyla kurtuldukları için feraha kavuşmuşlardır.

Allah'ın bu has kulları, kendilerinden yok olmuşlar, dost ile bâkîdirler. Şaşılacak şey şudur ki: Onlar var gibi göründükleri halde, yokturlar. Gerçekten de asıl tevhîd ehli bunlardır, arta kalanların hepsi de benlik içinde olup kendilerine tapıcıdırlar."

Sipehsâlâr gibi Mevlânâ'yı yakından tanıyanlar, onun sîretini sezdikleri kadar anlatmaya çalıştıkları gibi, Hazret-i Mevlânâ da kendi eserlerinde, bâzen kendini, kendi iç yüzünü, sîretini anlatmıştır. Denilebilir ki, o büyük velî, bâzı şiirleri içinde kendini gizlemiştir. Şiirlerini dikkatle okursanız, O'nun heyecânını, duygularını, aşkını duyarsınız. Mübârek kalbinin mısırâlar arasında çarptığını hissedersiniz. Böylece kendi iç duygularını, kendini kendi şiirlerinde bulursunuz. O şiirlerde Mevlânâ size Mevlânâ'yı anlatır. İşte *Dîvân-ı Kebir* den alınan şu şiirinde Mevlânâ, anlayabilene, kendini, kendi sîretini anlatmaktadır (Dîvân-ı Kebir, C.4, No. 1759):

"Ah ben ne biçim bir insanım, ne renkteyim, ne haldeyim? Ne olduğum belirsiz. Acaba ne zaman kendimi olduğum gibi göreceğim?

- Sen bana dedin ki: "Gönlündeki sırları gizleme; ortaya dök." Benim içinde bulunduğum orta nerede? göster bana.

-Hem hareketsizim, hem de koşup duruyorum. Şu rûhum ne zaman sükûna kavuşacak?

-Ben kıyısı bulunmayan öyle şaşılacak bir denizim ki, denizim de kendisinde gark olup gitti.

Beni, bu dünyâda da arama, öteki dünyâda da arama, benim bulunduğum âlemde, her iki dünyâ da kayboldu.

Ben yokluk gibi, kârdan da, ziyandan da kurtulmuşum. Ben kârdan da, ziyandan da haberi olmayan acâyip bir kişiyim.

-O'na: "Ey can, sen bizim tâ kendimizsin", dedim. Dedi ki: "Şu görünen maddî varlığımda, ben kendimi göremiyorum, kendim neyim ki, siz olayım?"

-Şu halde "Sen O'sun" dedim.

"Hay sus, öyle söyleme" dedi. "Ben öyle bir şeyim ki dile gelemem."

-Dedim ki: "Dile gelmiyorsun, söze sığmıyorsun, ama işte ben şimdi seni dilsiz, dudaksız, sözsüz söylemedeyim. Ben yokluktan Ay gibi doğdum. Dünyaya geldim, parlamaya başladım. İşte gökyüzünde ayaksız olarak koşup, duruyorum.

-Ne koşuyorsun, dur da bak. Ben apaçık ortadayım ama, aynı zamanda gizliyim diye, bir ses geldi.

-Ben Şems-i Tebrîzî'yi görünce eşsiz bir deniz oldum. Ben görülmemiş bir hazîneyim.

SÂMİHA AYVERDİ'DEN İSTANBUL VE MÎMÂRÎ HAKKINDA BİRKAÇ CÜMLE

Dr. İbrâhim NÜMAN

Hemen herkesin bir cihetini görüp de derûnuna vâkıf olamadığı bir Efendinin "Çırağı", kalfası hattâ ta kendisi olmuş Sâmiha Ayverdi'nin, anlamak şöyle dursun, nazar bile edemeyeceğimiz derûnunu anlatmayı ehillerine bırakıp, burada, kendilerinden aldığımız teşviklerle kalem oynatmaya çalıştığımız mekân tahlîli sahâsında, yine kendi tahlîl ve terkiplerini dile getirmekle, başlı başına bir enstitü teşkil edebilecek fikirleri manzûmesinin bir cüz'üne işâret etmek cüretini göstermek isteriz.

Mânevî eserleri sayabileceğimiz, ellerinden tutup yol gösterdiği insanlara belli kalıplardan ziyâde, kendi istîdatları istikâmetinde yaklaşıma; onları kendi şahsiyetleri içinde tahlîl ederek, iyiye, doğruya, güzele ulaştırma san'atkârlığını gösteren Sâmiha Ayverdi, yazılı eserlerinde de ele aldığı mevzûlara, bilhassa kültür mîrâsına, aynı hassâsiyetle yaklaşıp, onları hakikî mânâlarının aydınlığı içerisinde tekrar cemiyet hizmetine sunar. Kültürün cisimleştiği semtleri, mahalleleri, sokakları, hattâ teker teker binâları kendi varlık sebepleri ve netîceleri içinde, Hakk'ın tecellisine mazhar maddî ve mânevî yönleri ile tahlîl eder.

"Varlığın sebebinin vahdetin ikrârı" oluşunun şuûru içinde hayat, zaman, mekân münâsebetlerinde "Biz de boşlukta seyreden bir yıldızın sâkinleri değil miyiz? Sür'atinin şiddetinden hareketini hissedemediğimiz bu yıldızın üstünde doğarız, ölürüz, severiz, seviliriz..... dünyâ dediğimiz

bu yıldızla niçin gönderildiğimizi acep neden hiç düşünmeyiz?"⁽¹⁾ diye suâl ederken "üstünde yaşadığımız yıldızın da, bütün yıldızların, evvelin âhirin, zâhirin bâtının efendisi ile biliş tutup onun yâr-ı gârı olmak gibi birlik cenneti varken, kesret cehennemine demir atıp kalmak revâ mı?"⁽²⁾ sorusu içindeki cevapla, hayâta olduğu kadar, mekâna, hattâ zamâna tevhit noktasından bakışı ortaya koyar.

Tevhit nazarı ile bakılan bir dünyâ, bir vatan, bir mahalle, bir sokak ya da bir binânın, maddî ölçüler dışında târiflenecek cihetleri olduğu muhakkaktır. Mekânların, metodik mîmârî nazariyatının ötesinde, mânevî çevresi, havası, sesi, kokusu, rengi, hele içinde yaşayanları ile yekvücut olurcasına idrâk ve tahlîli her babayiğidin kârı olmadığı gibi, madde ile mânânın birlik ve barışıklığı anlayışının tezâhürüdür.

"Bir dünyâ görüşü ve hayat felsefesinin cemiyet şartları içinde kalıplanıp ifâdelenmesi demek olan mîmârî"⁽³⁾ yi Sâmiha Ayverdi'nin eserlerinde ferdî ve içtimâî inanış, düşünüş ve yaşayışlara, mukâbilini de mekânlara "ayna tutar" görürüz.

İbrahim Efendi Konağı'nda cemiyet, târîh ve kültür bir konakla bir ev hayâtında âdeta resmedilirken, *Boğaziçinde Târîh* ve *İstanbul Gecele-ri*'nde bir medeniyet her yönü ile açık ve kapalı mekânlarda terennüm edilmektedir.

Ancak asıl olan geçmişin veya geleceğin peşinde hayıflanmadan var oluşun rûhunu yakalamak ve onu İstanbul mekânlarının teşkil ettiği zemînde tekrar insanlara aktarmak arzusudur.

Bu İstanbul zemîni de kendileri tarafından "Yeryüzünde bir eşi daha olmayan İstanbul şeh-i şeh-i..... Târîhin ve gravürlerin dillerinden dinleyip seyrettiğimiz İstanbul, üstün bir şehircilik anlayışı, tabiat ile estetiğin elbirliği ile inkişaf etmiş bir belde, zevkte ve medeniyette zirveyi bulmuş bir milletin dehâ tablosu idi. Eski İstanbul'da tabiatla mîmârînin su sızmaz iki dost anlayışı ile bağdaşmış bulunması, şehri başbaşa vermiş bir âhenk ve zevk âbidesi, bir cennet köşesi hâline getirmişti."⁽⁴⁾ şeklinde târif edilmektedir.

(1) Sâmiha Ayverdi, Rahmet Kapısı, Hülbe Yayınları, İst. 1985. 239. s.

(2) S. Ayverdi, a.g.e., 239-240. s.

(3) Sâmiha Ayverdi, Sanat Gelenegimiz, Millî Kültür Mes'eleleri ve Maârif Davâmuz, Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri, 12, İstanbul 1976, 226. s.

(4) Sâmiha Ayverdi, Yarınki İstanbul, Ne İdik Ne Olduk, Hülbe Yayınevi, İst. 1985, 181. s.

Ancak "İstanbul'un îmarı hâdisesi mücerred bir vâkıa değildir. İktisâdî, içtimâî, hukûkî ve estetik prensiplere dayanması, istikâmet ve inkişâfını bu ana temellerden alması gereken bir iç mes'elemizdir."⁽⁵⁾ derken Sâmîha Ayverdi sâdece İstanbul'un değil, umûmî olarak, millî imârın prensiplerine de işâret etmektedir.

Bu millî prensipleri kuvvetli bir târîh şuûru ile destekleyerek *Gök Medrese*'den, *Çifte Minâreli Medrese*'ye "şanlı bir Türk mâcerâsının rüyâsını dokuyan" eserlerin, "Ama bu nasıl bir şahsî rüyâ ki, içinde Hele-nistik- Roma dünyâsının san'at görüşüyle irtibat ve iştirak kurmamış, saf bir Ortaasya ikliminin damgasını taşımaktadır."⁽⁶⁾ hükmü ile köke olan bağlarına işâret yanında, Selçuklu mimârisinin "dört başı mâmur bir plan vahdetine varamadığı için ... hissettiği bu tereddüt ve zaafı hârikulâde gösterişli tezyinat ile kapamak"⁽⁷⁾ cihetini de tesbit etmektedir.

Türk san'atı içindeki bu devreyi "... Osmanlı mîmârîsinin vahdetli ve mantıklı kemâlini hazırlayan bir çabalama merhalesi"⁽⁸⁾ olarak tavsîf etmekte ve "O Osmanlı mîmârîsi ki bir koluyla Asya'ya, bir başka koluyla Afrika ve Avrupa'ya uzandığı halde, o da ne putperest ve politeist Greko-Romen üslûbuna kaymış ve ne de Selçuk san'atına kur yapmaya tenezzül etmiştir. Böylece de, Doğu'nun ve Batı'nın san'at plâtformuna ayak basmadan kurduğu şahsî bir terkiib ve düzenle, san'atında birlik ve sevgi şuûrunu âbideleştirmek suretiyle, dünyâyâ parmak ısırtır olmuştur."⁽⁹⁾ diyerek Türk san'atının millî karakterini tekrar dile getirmektedir.

Millî hasletleri Osmanlı san'atı ve mîmârîsi aynasından seyrederken, yazar, çok sevdiği İstanbul semtlerine bir boy uzanarak, kâh bunlar içinde şehrin "rûhuna kundak" sokan "görünüşün ve gösterişin tam bir mahâret ve ustalıklı inkişâf zemîni bulduğu şımarık, yapmacıklı, sahte ... Beyoğlu"⁽¹⁰⁾ gibi şiddetli hükümleri ile millî seciye üzerindeki hassasiyetini yaşayan mekânlarla dile getirir; kâh "Çarpıcı, şüh, dilber fakat bayağıca bir kadına benzer. Bugün güler söyler, yarın unutup geçer. Bir başka gün ise gene türlü hevesleri, hoppelikleri, şirinliği vefâsızlığına borçlu olan güzel edâsı ile, türlü işveleri koncalanır. Gergin canfes kadar düz ve

(5) S. Ayverdi, a.g.e., 184. s.

(6) Sâmîha Ayverdi, Millî Kültür Mes'eleleri ve Maarif Davâmız, a.g.e., 226. s.

(7) Sâmîha Ayverdi, a.g.e., 229. s.

(8) aynı yerde

(9) aynı yerde

(10) Sâmîha Ayverdi, İstanbul Geceleri, İstanbul, 1971, 123. s.

yemyeşil çayırın ortasını bir yatağan gibi ikiye bölüp geçen dere, bu mesîrenin sînesine ince bir elif çizerek Marmara'ya doğru akıp gider."⁽¹¹⁾ tasvîri ile yerli kalıplarından dolayı müsâmaha ile karşılanabilecek, "devamlı olarak muhîtimize sokmadığımız, ancak keyif ve zevke ayırdığımız günlerde varlıklarından haz duyduğumuz"⁽¹²⁾ şahıslara benzettiği semtlerde dolaşp, yine de "Akşam vakti güneş, batmaya yaklaşp da altın parmaklarını bulutların saçlarına soktu mu, Süleymâniye âbidesi de, bütün gün, içinde kavrulduğu ateşten elbisesini çıkarıp akşamın mor ve yumuşak kaftanını giyer. Bu saatlerde onun muhteşem vücûdu o kadar heybetlidir ki, aşkı ile alâkası olmayan her şeye yabancılık duyan bir sevdâlı edâsı ile dünyâdan el etek çekip mânâlı bir sükûna gömülür.

İstanbul'un bağırından fıskırmış, bu toprağın, bu suyun, bu havanın ve ölçüsüz bir dehâ ve zevkin infilâkı olan bu dilsiz şark sultânı, yere gömülüşünün üstünden asırlar geçtikten sonra bile boy atmakta devam eden, biraz daha köpüren ve yeni yeni gelişmeler gösteren bir tohummuş gibi, kocamayan dâvâsını dilsiz dili ile gözlerimizin önüne serer"⁽¹³⁾ diye karar kılar.

Sâmiha Ayverdi, târihî devamlılığı içinde şahsiyetli bir cemiyetin millî mîmârisine duyduğu hasreti ifâde ederken, "Şüphe yok ki bugün, târihî ve an'anevî yatağından çıkıp, yabancı ve soysuz cereyanların içine karışarak şahsiyetini kaybeden Türk mîmârisine, hâlâ asırların arkasından ses vermekte olan Selçuk ve Osmanlı mîmârisinin söyleyeceği söz, göstereceği yol, aşılacağı şuûr, idrâk, zevk ve mîrâs vardır.

Onu sığındığı yabancı san'atların pençesinden kurtaracak küçüklük illetinin ittiği taklit bataklığından çekip tekrar târihî yatağına götürecektir uyanık ve kudretli eli öpmeye, Türk milleti her zaman hazır beklemektedir"⁽¹⁴⁾ diyerek, bu mevzûda yol gösterici, mürşid olmaktadır.

(11) Sâmiha Ayverdi, a.g.e., 87. s.

(12) aynı yerde

(13) Sâmiha Ayverdi, a.g.e., 52. s.

(14) Sâmiha Ayverdi, Millî Kültür Mes'eleleri ve Maarif Dâvâmız, a.g.e., 230. s.

HAZRET-İ ÂDEM'DEN MEKTUP VAR!..

Kemal Y. AREN

Benim Oğlum,

İblis aleyhillâne ile mülâkatından haberim oldu.⁽¹⁾ Ne diyeyim ki?. Bu benim ve evlâtlarımın kaderi. Onun oyununa gelmek... Görebildiğim kadarıyla mülâkatında seni de oyuna getirmiş. ONA KENDİSİNİ, KENDİ AĞZINDAN ANLATMA FIRSATI VERMİŞSİN!.. Elbette kendisini müdafaa edecek, kendisine has biçimde. Yâni dürüstçe, hakça değil, iblisçe.. Sûret-i Hak'tan görünerek.

Evlâdım, yukarıda onun için kullandığım sıfat bir kızgınlığın, bir çâresizliğin ifâdesi değil, **bir emirdir**. "Ona lânet ediniz!" buyuruldu. Onun için beşeriyet târihi boyunca ehl-i irfan, ondan "aleyhillâne!" sıfatı ile bahseder. Lânete müstahak!.. Bu noktaya işaret ettikten sonra, o konuşmanızda geçen bazı hususları bir de benden dinle! Ama, sana bir ata nasihati: Sen, sen ol, bir daha Rabbimin sevmediğini sen de yanına sokma! Velew ki meslek aşkı uğruna dahî olsa... "Allah'ın sevmediğini Peygamber sopayla kovalar!" diye boşuna söylenmemiş...

Gelelim mevzûumuza...

KENDİNİ ADAMDAN SAYMA KURUNTUSU.....

İblis (a.1.) kendisinin imtihân vâsıtası olduğunu iddia ediyor. Aslı, esâsı olmayan bir vehm-i şeytânî!.. Kendini adamdan sayma kuruntusu.

(1) Şeytanla Mülâkat, Kubbealtı Akademi Mec., Y. 14, S. 1 ve 3, s. 35 ve 65

Kendine pâyeye veriyor. Hâşâ, Rabbim her türlü ihtiyaçtan berî iken, onun vâsıtılığına niye muhtaç olsun?.. Hiç öyle şey olur mu?.. Sözde gizlice anlaşma yapmışlarmış da, yok hiç sorularını talebesine veren hoca görül-müş müymüş de, v.s....v.s. ... Allah'ım bu saçmalara samimî olarak bir inanan olabilir mi ki?.

Bu âlemin, varlık âleminin, bir Âlem-i İmtihân, olduğu doğrudur. Ama nasıl bir imtihan.. biliyor musun?.... Seni sana gösteren, kendi ken-dini denediğin bir imtihan!.. Düşünsene: Hem "Rabbim görür, duyar, bi-lir." diyeceksin, hem de kulunu tanımak için imtihanâya çekeceğini düşü-neceksin. Olur mu yavrum, olur mu evlâdım... Biliyorsa, bildiğine îmân ediyorsan, elbette biliyordur. Zamîrindeki, zâhirindeki her bir şeyi bili-yordur. Şek ve şüphe yok! O kadar!. İmtihanâya ne lüzûm var! Unutma, bu âlemdeki herşey senin içindir. Halkedilişteki İlâhî sebep bu. Herşey sen-de başlıyor, sende bitiyor.

"Sen olmasan, sen olmasan bu âlemleri yaratmazdım."
diyor Rabbimiz. Burada neyi, nasıl, niçin kullandığın önemli. Bunda uyamak ol!..

Bir de "ezelde yazılan tecellî ediyor" denir ya, bu tâbirler biz kullar içindir. Anlayabilelim diye. İmtihân da öyle. Ezel, beşerî tâbir. Yoksa, Allah'ın (c.c.) indinde ezel-ebed BİR AN'dır. Ezel-Ebed çizgisinin boyu sıfırdır. "OL!" der, olur... O kadar. Ne imtihanı, ne şusu, ne busu... Her dâim Rabbimizin huzurundayız. Her dâim "Bezm-i Elest"teyiz. Her an, her mahlûkuna: "Rabbin ben değil miyim?" hitâb-ı izzeti erişir. Her an, her mahlûk da "Belâ!" der. "Evet, evet, Allah'ım" der. Her bir zerre bunu söyler; söylemesi, yaradılışındaki hikmet ne ise onu icrâ etmekle olur, "belâ!" demek budur. Bunun hilâfına bir davranış düşünülmez. "Belâ!" dememek yaradılış hikmetinde yoktur. Zirâ, "Biz seni HAK OLARAK yarattık!" buyuruluyor. Hak olarak, yâni yaratılman gerekiyordu ve herşeyin tam olarak, uygun olarak yarattık, demektir bu! Onun için başka türlü davranmak mümkün değildir. Her an ÂDEM halkolur, her an esmâyı tâlim ederiz, her an da İBLİS LÂNETE MÜSTAHAK OLUR.

Bunları, bütün bu İlâhî icraâtı idrâk, beşer aklına sığmaz. Deryâyı bir fincana sığdırabilir misin? Beşer olarak idrâkimizin sınırları Kur'an'da çizilmiştir. Bunun dışına çıkmak, yaradılışımız iktizâsı müm-kün değildir.

İNSAN, HEM MELEK, HEM DE ŞEYTAN MI?...

Halk arasında kullanılan, "İnsanda hem melek, hem de şeytan sıfatları vardır." sözü bir yakıştırmadır. Melek, irâdesi olmayan bir mahlûktur. Yâni kendiliğinden birşey yapamaz. Şeytan, (kendi ifâdesine göre:) aslen melektir. Değil tabîî, şeytan, şeytandır. Melâikeyle beraber halkedilmiş olması, melek olmasını icâbettirmez. Neyse, kendi ifâdesine göre hem de büyük meleklerden birisi. Beni ve benim ahfâdımı ifsâda me'mûr edilmiş! Oradaki sözlerine dikkat edersen, bu memûr edilişte kendisinde bir irâdenin varlığına da işâret eder gibi... Sanki, tövbe tövbe Yârabbi, sanki Allah (c.c.) ona: "Sen âdemoğullarını baştan çıkar, ama bunu nasıl yaparsan yap!.. Plan, organizasyon sana ait!" demiş. (İblis (a.1.)nin benlik kompleksi işte.) Hiç öyle şey olur mu!.. Hâlikımız, melâikeye yapacakları her iş için emri bittamam verirler. Emirde hiç boşluk yoktur. Yer, zaman, miktar v.s., soruya, şüpheye mahal kalmayacak şekilde bellidir. Onlar da, o emredilen fiili îfa etmeğe müsâit yaratıldıkları için aynen icrâ ederler.

HZ. SÜLEYMAN İLE AZRÂİL ALEYHİSSELÂM....

Siz hiç Azrâil aleyhisselâmın can emânetini almada tereddüde düşüğünü, bazan, "Yârabbi, bu sabînin canını almasam olmaz mı? Sonra annesi-babası pek üzülecek!" gibi mütalâalar ileri sürebileceğini düşünür müsünüz? Hani meşhur kıssa:

Bir gün Süleyman Peygamber'e bir adam gelir. Korkudan sapsarı kesilmiş, titreye titreye: "Yâ Süleyman, senin rüzgâra, bulutlara hükmün geçer. N'olur, Allah aşkına onlara emret de, beni hemen şimdi buradan alıp, Hindistan'ın Dakka şehrine bıraksın. N'olur yâ Süleyman!.." diye yalvarır; O da sebebini sorunca: "Bugün Kudüs çarşısında gezerken, birisinin yüzüme dik dik baktığını gördüm, heybetinden içime korku düştü, Azrâil aleyhisselâm olduğunu hissettim, ürperdim, korktum. Aman yâ Süleyman, daha dünyâya doymadım, yaşamayı çok seviyorum. N'olur. Allah aşkına n'olur..." Süleyman Peygamber de adama acır, "Peki!" der. - Bak oğlum, acımak, takdîre müdâhale etmeye kalkışmak insana hastır. Bunu insan yapar. Senden önceki nesilde Arif Nihad Asya oğlumun bir nazmı var:

"Yerden göğe yükselen nidâlar bilirim.
Kısmet dağıtan kutlu semâlar bilirim.
Takdîre açılmış mütevekkil kapılar
Takdîri değiştiren duâlar bilirim."

Ne güzeldir. Evet, istemek yalnızca insana mahsustur. Çünkü ona bu hassa verildi. Ben de istedim. Neyse... Süleyman Peygamber de "Peki!" der ve rüzgâra emreder, adamı oraya yollar. Biraz sonra da Azrâil aleyhisselâm O'nun yanına uğrar. Sohbeta dalarlar -Kıssa tabîf.- Söz arasında, Süleyman Peygamber, az önce cereyan eden hâdiseyi anlatır. "O adamcağıza niye hışımla baktın da garibi korkuttun?" der. Azrâil: "Bana ondaki emâneti biraz sonra Dakka'da almam emrolunmuştu. Burada ne arıyor, diye bakmış olmayım." Kıssa bu!

Anlıyorsun değil mi? Emir, plan, organizasyon... hepsi Rabbimizin-dir. Melâike sadece emri ifâya memurdur. Mikâil aleyhisselâm yağmuru nereye, ne zaman, ne miktar yağdıracağı emrini alır ve oraya, o zaman, o miktarda yağdırır. Hiç, "Yârabbi, Konya ovası susuzluktan kavruldu, toprak şahrem şahrem yarıldı. Acıdım hallerine, yazık, bir fincancık da oraya döküvereyim." diye niyazda bulunacağını düşünebilir misin? Yağ-mur duâsı, biz kulların işidir.

"Bîbaht olanın bâğına bir katrası düşmez
Bâran yerine dürr-ü güher yağsa semâdan."

diyen evlâdım takdîri pek güzel anlamış, ama küskün küskün söylüyor. Buna hiç lüzûm yok. İnsan öyle olmalı ki:

"Hoştur bana senden gelen,
Ya gonca gül, yahut diken
Ya hil'at ü yahut kefen
Lûtfun da hoş, kahrın da hoş."

diyebilecek bir îmân rahatlığına varabilmeli. Oh!.. Ne güzeldir o, ne güzel!... Lûtfu, kahrı "bir" görebilmek... Her neyse, Anlıyorsun değil mi, iblis (a.1.) nin meseleyi nasıl saptırdığını!.. Doğrusu Rabbimiz her

mahlûkunu kendi tıyneti üzere halketmiştir. Onun şânı ne yücedir! Melek, melektir; iblis, iblis; insan, insan!..

ŞEYTANDAN SAKININ!...

Rabbimizin emri açık: Şeytandan sakının, buyuruyor. Kur'an-ı Hakîm'in bir tek yerinde, 'Şeytana şunu yapmasını emrettik' deniyor mu? Hayır! Denilen, "O, isyân edici oldu." Yâni onun tıynetinde bu var. Onun için de cezâyâ, ebedî lânete müstahak oldu. Gerçi biz insanlar da zaman zaman isyankâr olmuyor değiliz. Ama bizim ondan bir farkımız var: Tevbe etme irâdemiz var. Hele tevbemiz 'tevbe-i nâsûh' ise, o günâhı hiç işlememiş gibi oluyorsun. Şeytanın bu kâbiliyeti yok. O bir defa isyân edici oldu. O kadar. Onun için İblis (a.l.) in, "Ben büyük meleklerden-dim" sözü yanlış. O melek falan değil, iblis o, iblis!... Böyle bilesiniz.

FAUST'UN ŞEYTANI NERELİ?.....

Kaldı ki Allah (c.c.) hâşâ, Olymp mitolojisindeki Zeus mudur ki, semâvî tahtında otursun da aşağıda şeytanla insanların oynaşmalarını seyretsin?!.. Allah'ı böyle mi düşünüyor, böyle mi î mân ediyoruz?!.. Sakın ha... aman ki ne aman! Faust Efsânesi elbette Yunan menşe'li. Elbette o mantığa uygun düzenlenmiş. Dikkatli bakarsan Faust ile Promete birbirine benzer.

Evlâdım îman ipini doğru tut! Teşevvüş seni î mân zâfiyetine düşürmesin!"

.....

Aziz okuyucularım, mektup hayli uzun. Cedd-i Ekber'imiz Âdem aleyhisselâm Efendimiz, fakîre lûtfedip, o mâhut mülâkattaki hatâları bir bir tashih buyuruyorlar. İnşallah-ü teâlâ bir müsâit zamanda mâbâdini takdim ederim. Mâdem ki o mülâkat neşrolundu... -Hakîrin o'nda, neşrinden gayri pek bir kusûrum var mıydı, bilemiyorum. Zîra oradaki düşünce ve fikirler kat'iyen bana âit değildi. Ehl-i aklın mütâlaaları idi. Fakir sâdece onları, bir tertib üzre, verdim. Settâr-ül uyûb, Gafûr-ür Rahman ve Sübhan hazretleri bilerek, bilmeyerek işlediğim günahlarımı af buyursun, amîn!..

* * *

HZ. ÂDEM'İ HAYÂL EDİYORUM!..

Efendim, Hz. Âdem'in mektubunu burada kesmekten maksadım, bu tarz letâifî te'lif edenlerin pîri Ahmet Midhat Efendi merhûm gibi, mevzûu ciddî ciddî anlatıp dururken kesip, o anda içime doğuveren fikriyâtı, uygun düşsün düşmesin, araya sıkıştırmak istedim, Affola...

Zamân-ı evvelde cedd-i ekberimi pek çok hayâl eder dururdum. Şöyle ki:

Malûm, Rabbimiz "ahadiyet" sıfatları îcâbı tek'dirler. Bu tek'iliği tasavvur mümkün değil. Yâni "Ahad" sıfatını 'tek' sözü karşılamıyor efendim!... Öyle bir tek'lik ki... O var, "Ahad", başka bir varlık yok. Böyle bir 'tek'lik. İşte bu "Ahadiyet" deryâsı içinde "fe ahbebtü en ûrefe" beyânı muhabbete pek geniş hayâl ufukları açmıştır. Yâni, Rabbimiz "bilinmeyi sevdim." buyuruyorlar. Bununla, 'halk-yaradılış' keyfiyeti başlamakta.

Bilinmek!.. "Ahad" olan 'tek' olan varlık nasıl bilinebilir ki?.. Meselâ tek bir insan... kendi kendisini nasıl bilebilir ki?.. Ya bir başkası olacak, ona onu anlatsın... veya, etrafta bir ayna olur, bakar, orada kendini seyrederek öyle bilir.

İşte bu noktada ehl-i aşkın zevki başlıyor...

"Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledin
Çeşm-i âşıktan dönüp sonra temâşâ eyledin."

deyivermiş. Yâni kendi güzelliğini güzeller şeklinde görünür hâle getirdin, sonra da dönüp âşığın gözü oldun, onu seyrettin. Nefis bir ifâde. Şâir hayâlî, ne güzel!..

Bir başkası:

"Âyinedir bu âlem, her bakan bir ân görür
Her ne görür kendi yüzün, ger yahşî, ger yaman görür."

Bu âlem her bakanın bir an kendi yüzünü gördüğü bir aynadır. Gördüğü güzelse de, şedîd ise de. (kendi yüzüdür.)

"Âyinedir bu âlem, Hakk ile kâim
Mir'ât-ı Muhammed'den Allah görünür dâim."

Aynı imaj... Ufacık bir fark var: Eğer Hz. Muhammed'in aynasından bakarsan, şartını koşuyor ve diyor ki eğer Muhammed aynasından bakarsan görünen her zaman Allah olur. İnce bir nükte, sıcacık bir aşk...

.....

Efendim, kastım ayna-âlem tahayyülâtına girmek değildi. Asıl Hz. Âdem'in yaradılış ânını hayâl edişimi anlatmak istemişim. Ama söz yümağı bizi buralara sürükledi.

Allah (c.c.) bilinmeyi murâd edince âlemleri halketti. Bunlardan biri de Cennet âlemi idi. Cenneti tavsîf mümkün değil. Hârikûlâde kelimesi çok kifâyetsiz kalır. Siz bakmayın Yunus Emre'mize:

"Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle, birkaç hûri
İsteyene ver sen âni
Bana seni gerek seni"

deyişine kanmayın. O, gönlünü çok daha yükseklerle kaptırdığı için öyle diyor. Aldırmayın siz ona! Aslında, Cennet çok güzel. Öyle olmasa, cümle âlem, ellerini açıp da yana-yakıla: "Yârabbi, mekânımı Cennet eyle!" diye duâlar eder miydi?...

Evet, orada, Hz. Âdem'in yaradılışından sonraki hâlini hayâl etmişimdir hep!.. Yerde yatan bir pulat vücut. Bir civan ki bakmaya gözler dayanmaz. Güneşe, "Sen dur, ben doğuyorum!" diyen bir güzellik. Onun o güzelliği melekleri korkutmuş olmalı ki iki-üç adım geriye kaçmışlar. Halbuki çamurunu hazırlayıp, şeklini veren kendileri idi. Bir an önce çamurdu. Bir an sonra dayanılmaz güzel!.. "Kendi rûhundan nefhetti." O halde güzel olan kim?... Bütün hâdise o nefhada. Başka birşey değil. Artık O, meleklerin şekil verdikleri çamur değil. Bambaşka bir güzellik. Muhteşem bir civan güzelliği... Yirmi yaşlarında olmalı o yaratılış ânında. İşte o yirmi yaşın buğulu, kütür kütür güzelliği. Heykeltıraş melâike-i kirâm, haşyetle kaçışıp bir kenarda Allah'a yalvarmışlar: "Yârabbi, sen yeryüzünde fesad çıkarıp, kan dökecek bir mahlûk mu yarattın?" Evet, bu güzellik işte öyle bir güzelliiktir. Bu İNSAN GÜZELLİĞİ'dir. İLAHÎ GÜZELLİK'tir. Bu güzelliğin gücünden korkuya benzer bir ürperti, bir haşyet, duyulur. Hayranlık, özlem duyulur. Şeytanı da kıs-

kandıran bu olmalı. İlâhî güzelliğin Âdem'de tecellisi!... Güzellik, ya sevilir, âşık olunur; ya da kıskanılır, bedbaht olunur. Yârabbi bizi âşıklardan eyle!..

Melâikenin o ürpertili sorularına Rabbimiz "Siz benim bildiğimi bilmezsiniz. O, yeryüzünde HALİFEM'dir. Ona secde edin!.." buyurdu. Onlar da "Lebbeyk" diyerek secde ettiler. Şeytan etmedi. Sonrası mâlûm...

Herhalde o, yerde yatan buğulu, kütür kütür delikanlı, önce gözlerini büyük büyük açmış, başını bir sağa, bir sola çevirerek bakmış, sonra ayağa fırlamış üç-beş sâkin adım atmış ve gücünü denemek için son hızla ileriye doğru koşmuş, durup etrafına bakınmış, bu defa da bir başka yöne son hızla koşmuş olmalıdır. Uzun adımlarla uçar gibi koşmuştur. Evet evet, ilk hareketleri muhakkak ki böyle olmuştur. Başkasını düşünemiyorum. Tâ ki İlâhî sesi duyana kadar:

EY ÂDEM!.. BEN SENİN RABBİNİM!....

O sesle birşeyler anlar gibi oldu. "Ey Âdem, ben senin Rabbinim! Burasını senin için halkettim. Cennetimi.. Bütün bunlar senin." Damarlarına ılık ılık birşeylerin yayıldığını hissetmiştir. Mülkiyet duygusu. Cennetin sâhibi ya! Hani çocuğun oyuncağını göğsüne bir bastırışı vardır. O da mümkün olsa Cenneti kucaklardı herhalde. Kollarının arasına alır, sımsıkı sarılırdı. Sicâcık... Ama alamaz ki. İlk çâresizlik. Sonra yasaklama: "Bu ağaç var ya, önünde durduğun bu ağaç, işte onun meyvalarından yemeyeceksin!" "Hangisi? Şu mu? Olur. Yemem." diye düşünmüştür. Hilkatinde İTAAT var çünkü. Başka türlü davranamaz. Ve, muhakkak ki o andan sonra, o ağaçtan yana dönüp de bakmamıştır bile. Hattâ hâfızasından da silmiştir ağacı. Defalarca önünden geçmiş ve görmemiştir artık. Tâ ki, işte ah o gaflet, o aldaniş!..

Neyse!

Zaman zaman o sesi duyar, sorular sorar... Merak ediyor tabî. Bulunduğu yerin Cennet olduğunu, kendisi için yaratıldığını öğrendi. Adı da Âdem! O tatlı mestedici sesin sâhibi de Rabbi... Öyle dedi. Ben senin Rabbinim, dedi. Görmek istiyor.

Ah insan!. Hep bunu isteyecek.

İbrâhim'i öyle, Mûsa'sı öyle... Hepsine verilen cevap aynı: "Sen beni bu gözle göremezsın!" "Tecellîye bak!" Fakat Cennetteki Âdem'e bu izin verilir. Senede bir gün ve bir an! Makâm-ı Mahmûd'da. Peki, son bir soru: "Ben neyim?" "Melekler sana esmâ'yı tâlim edecekler. Sen hak olarak yaratıldın." Çok, çok sonra bu âlemi teşrif edecek Mansûrlara, Nesîmlere, Mevlânâlara selâm olsun!.. "Enelhak" demişlerdi de başlarına gelmedik iş kalmamıştı. Enelhak!.. Ben hakkım!.. Peki ne var bunda? İşte Rabbi Âdem'e "Sen hak olarak yaratıldın" demiyor mu? Hak, nizam, ölçü... Sende ne varsa hepsi bir sebebe bağlıdır. Sende lüzûmsuz, abes hiçbir şey yoktur. İşte ilk öğretilen şey, ilk terbiye... Rabbi Âdem'i tedris halkasına aldı. Öğretiyor:

a) Rabbin benim.

b) Sen haksın.

c) Bundan sonraki bilgileri de sana melekler öğretecek.

Peki!...

HAVVA'YA HAYRANLIK!....

Ama bir süre sonra yanına bir arkadaş ister.

İstedigini, uykudan uyandığı birgün yanıbaşında buluverir. İpek gibi yumuşacık saçlı, sedef vücutlu, mahmûr bakışlı, nazlı-nâzenin ter ü tâze, çiğ düşmüş taze yaprak kokuları arasında bahar gibi bir varlık... Konuşur. Konuşmasıyla ondan hoşlanması aynı âna rastlamıştır muhakkak. Zîrâ, SOHBETTE MUHABBET VARDIR.

Bu hoşlanma, birarada olma, beraberlik arzusunu doğurmuştur. ÜL-FET!.. Ne güzeldir can sohbeti... Can cana sohbet. Can cana oluş.

Günler böylece akıp geçer. Âdem'in herhangi bir problemi, bir mes'elesi olmasa gerek.

Cennette.

Arkadaşı var.

Hep berâberler.

Konuşuyorlar. Bu kadarı yeter.

Kanaat erkeğin hamurunda var. Amma Havva'nın yaradılışı farklı. Gerçi onda fazla olan ne, bilinmiyor, ama yasak meyveyi merak eden O!. Onu ille de isteyen O. Meçhûlü merak, çok şiddetli bir duygu olmalı!

Herhalde. İşte Havva'da bu var fazla olarak. Ve,... mâlum, istek, ihtirâsa döñüşünce olan oluyor, günâhı dileyen de, işleyen de hûsrâna uğruyor.

Nefîcede Havva'nın ne yaptığını bilmiyoruz ama, Âdem'in tam iki-yüz yıl nedâmet gözyaşları ile helâk olduğunu, Rabbine sel sel gözyaşları ile ağlayıp yalvardığını biliyoruz.

Nedâmet hâlis olunca berâberinde affı da getirir. Öyle olur.

Nedâmet, gözyaşı, sonra af!.. Sonra dünya hayâtı ve bildiğimiz macerâ...

Bütün bunları neden anlattım?

Bilmem!.. Öyle aklıma geliverdiği için.

Yok yok, hayır! Şunun için: Hani Bestamlı Bâyezid Hazretlerine "Efendim, Rabbimiz 'Kün' ol, dedi, 'Feyekûn' oldu. Peki, sonra? Sonra ne oldu?" diye sorarlar da, o gönül eri, "El'an kemâkân!.." Şimdi de daha önce olduğu gibi (=Şimdi de öyle) cevâbını verir. Yâni demem o ki, bütün bunlar oldu bitti, değil! Hâlâ aynı hâdiseler olmada. Cennet saadeti, günah, nedâmet, gözyaşı... zincirini ibretle tâkibetmeli, affa mazhariyet için başka yol yok!

Herhalde bütün bunlar aklıma geldiği için anlattım.

BANA MEKTUP GÖNDEREN CEDD-İ EKBERİM ÂDEM ALEYHİSSELÂM MUTLAKA ÇİFTÇİ İDİ!..

Bana mektup gönderen cedd-i ekberim Hz. Âdem, yukarıdaki civan delikanlı değildir artık. Bu muhakkak. Onu öyle düşünemiyorum. Olsa olsa, biraz Mikelanj'ın Mûsa'sına benziyordur. Ama ondan daha uzun saçlı, daha ince-dalan, beli hafif bükülmüş, sakallı, sakalı göbeğine kadar inen bir ihtiyar delikanlı gibidir. Bir ağaç dibine hemen kalkıverecekmiş gibi eğreti çömelmiş, elinde çapası, gözleri nemli, ilerlere doğru bakar ve birşeyler düşünür. Işıklı yüzlüdür.

Bütün dünyevî bilgileri aklı-ı selîm eseri. Rabbine itmi'nanla bağlı olduğu için, onun söyledikleri hakkında hiç felsefe yapmayı bilmez, ay-nen kabul eder.

Böyle bir ihtiyardır herhalde cedd-i ekberim.

Rabbim şefâatine nâil eylesin!

DÜNDEN BUGÜNE

İ. A. Y.

Devlet adamı azlığı veya yokluğu mânâsına gelen "kaht-ı ricâl" tâbiri, târihimizde zaman zaman kullanılmıştır. Ancak, herhalde bugünkü kadar yerinde olmasa gerekir. Zîra, daha dünkü vilâyetlerimizden olan bugünkü Suriye'nin devlet başkanı ile görüşmek için üç gün bekletilen ve sonra azarlandığı rivâyet edilen heyetimizin hazin durumu, bâzı devlet adamlarımızın tâlihsiz beyânatları yüzünden Ermeni hükûmeti tarafından ciddiye alınmadığı ifâde edilen hükûmetimizin içine düştüğü hal, "Devlet çökmüştür" diyen ve devlet fikri ve vekârı olmayan devletlilerimiz, sözleri ve hareketleri ile ağırlıklarını koyamayan hâriciyecilerimiz, Avrupa'ya benzediği ölçüde millî şahsiyetini kaybeden ve kaybettiğini farketmeyen aydınlarımız, bizi Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesindeki bilinen bir vak'ayı hatırlamaya zorlamıştır. Kim, kimi doğurdu?. Artık küçücük spor başarıları ile sevinçten deliye dönen milletimiz mi, yoksa her an kendini "az gelişmiş veya gelişmekte olan" devletler safına sokan ve küçüldükçe daha da küçülen, devleti ticârî bir şirketten ileri göremiyen devletlilerimiz mi?

Aşağıda Evliyâ Çelebi'den alınan satırlarda, devlet şeref ve nâmusunu korumak, ona söz getirmemek için sarfedilen gayret ve himmetin örneğini, büyük olmanın azametli duygusunu gördükçe insan, "sana ne oldu ey milletim" demek ihtiyâcını duymaktadır.

* * *

Evliyâ Çelebi, 1664 (1074)'de IV. Sultan Mehmed (Avcı Mehmet 1648-1687) devrinde, Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın sadrâzamlığı sırasında Viyana'ya giden elçilik heyetimize dâhil olmuştur. Elçi, Rumeli Beylerbeyisi Kara Mehmed Paşa'dır. Evliyâ Çelebi'nin gözüyle ve onun ağzından kısmen sâdeleştirilerek dinleyelim:

...ba'dehû sene 1074 mâh-ı ramazanın yevm-i iyinde (ramazan bayramı gününde) der-i devlet tarafından Rumeli eyâleti pâyesiyle elçi Kara Mehmed Paşa...Nemçe Çasarına (Avusturya kralı) elçi gitmek için nâme-i hümayun ile Belgrad'da Sadrazam alayıyla gelip buluşdukda Sadrâzam eydür (der ki): "Baka Paşa, sen bu kıyâfetle Alman Kralına elçi mi gitsen gerek! Tiz kapunu ve tevâbi' ve livâ halkını mükellef ve mükemmel düz... ve ırz-ı Pâdişâhı yerine getirüb Nemçe Kralı Vilâyeti'ne esbâb-ı ihtîşamla gidip ...ve esnafdan askerin içinde pâk ve pâkîze erbâb-ı maârif ağavatları (ağaları) götür. Ve sen Bostancı Ocağında neşvünemâ bulup (yetişip) Nemçe serhaddin bilmezsin. Hâlen bizim yanımızda Melek Ahmed Paşalı Evliyâ derler bir seyyâh-ı âlem ve nedîm-i âdem kimesnedir anı dahî götür. Zîrâ ol serhadlerin ahvâlini ol kimesne pek bilir... ve basîret üzre olub heman tedârik gör" deyû Sadrazam Elçi Paşa ya... (nasîhatler)... idüb hemen ertesi gün Elçi Paşa, Hacı İshak Ağa ve Sadrâzam Kethüdâsı İbrahim Ağa ile müşâvere edip... Ol gün Sadrâzam hakîri (Evliyâ Çelebi) huzûruna çağırub "Evliyâm, bugünkü gün sen lâzım oldun. Elçi Paşa ile Nemçe Kralına gidesin. Tiz hazır ol" dedikde, "El emru emruküm" deyip, bir kise gurusu harcırah ve bir samur kürk ve bir köle... ihsan edip -ve Eğri Paşası ve Yeniçeri Ağasına hükümler yazılıp- "Eğri'den Budin'de Elçi Paşa'ya yetişip Nemçe'ye bile (berâber) git" dedikde dest-i bûs idüb (elini öpüp) taşra çıkıp İbrâhim Kethüdâ Efendimizin dahi dest-i şerîfin bûs edip... hemen İbrâhim Kethüdâ Efendimiz birer kat esvab samur... kürkle ve bir at pürsilâhla ve musanna' ...çadır ve yüz altın ve sâir mukarrerler (kararlaştırılan şeyler) ile Eğri ağalarına ve Paşasına "Evliyâ'mın tatyîb-i hâtırıyle (gönlünü alma) mukayyed olasız" deyû tenbih ve te'kidli mektublar yazıp... "Evliyâ'm Beç'e (Viyana) gider" deyû her biri birer hedâyalar ve günâgün (çeşit çeşit) eşyâlar ihsân edip bir mükellef ve mükemmel âdem oldum. Eşşükri'llâh,

elhamdülillâh.

Yine ol gün Elçi Paşa hakîri çağırub "Sâhib-i Devlet tenbih etdi, Evliyâ Çelebi benimle Nemçe Çasarı'na gitmeğe hazır ol" deyip hakîre bir kese harc-ı masrûf verdi...hakîr dahî eyitdim: "Sultanım! Sâhib-i Devletin fermânıyla Eğri'ye gidip size Eğri serhaddinde iş görmüş âdemler getirüp Budin'de buluşuruz" deyip, dest-i bûs edip cümle a'yân-ı kibâr efendilerimizle buluşub kamusuyla nice gideriz deyû vedâlaşıb ve nice in'amlarını (hediye) alıp bismillah ile⁽¹⁾...

...Amma bu mahalde Budin'e dâhil olunca hemen ol an Budin Vezîri Gürcü Mehmed Paşa huzûruna varıp Sadrâzâmın ve sâir vüzerâların ve İbrâhim Kethüdâ Efendimizin cümle mektupların ve Eğri'ye gideceğim emr-i şeriflerin verip Nemçe Kralına gidecek bizim Elçimizin dârât ve azamet ve ihtîşâmından ve ne gûna şahs-ı ankây-ı maldâr-ı (çok zengin) ve müdebbir olduğundan cümle sual edip, cemî-i suallerine cevâb-ı pürsavâblar verip, hakîr bile Vilâyet-i Alman'a Elçi Paşa ile gideceğim(i) cümle bir bir takrir eyledikde, Gürcü Paşa eydür: "Vallâhi Evliyam, eğer bizim **Elçi Paşamız ırz-ı Al-i Osmânı gözedip eğer Budin'e cemî' kâfire karşı dârât-ı azametiyle gelirse hoş geldi, ve illâ...gidinin Bekir Paşa gibi boynun urub yerine benim Mehmed Kethüdâ'mı bin kese masraf eyleyip Nemçe Kralına gönderirim deyû -çeşitli sözler itdi.**"⁽²⁾

(Evliya Çelebi daha sonra Elçi Mehmed Paşa ile buluşur)

... ammâ meğer Çasar Elçisi âdemleri çaşıtlığa (casus) gelip bizim Elçi Paşa'nın askerini ve alayın gözden geçirup Budin Vezîrinin verdiği tâyînâtı ve Elçi Paşa'nın askerini görüb hemen kâfirler Paşa'ya eydür: "Sultanım, sizin askeriniz çoktur, bu kadar çok asker ile bizim vilâyetimize böyle elçi geldiği ve bu kadar askerle vilâyetimize girdiği yoktur" deyû ...Elçi Paşa'ya söylediler. Elçi Paşa eyitdi: "Vallahi cânım, **Ben Rumeli Beylerbeyiyim, üç bin asker ile iner-binerim. Lâkin sizler hesapsız bu kadar asker ve Paşa'yı besleyemiziz, deyû korkarsız,**

(1) Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, c. 7, İst. 1928, s. 139-141.

(2) " s. 155

veyâ bu kadar askerle vilâyetimize niçün girer deyü havfidersiz, anın için beşyüz altmış âdemle geldim, korkman bizden, emin olun. Pâdişah devletinde Tuna üzre yirmi gemi ve bu kadar yüz araba yükü zahîrem gelir" deyü Elçi Paşa bu gûna kelimât idince kâfirin nutka mecâli kalmayıp eydür:" İmdi Sultânım, siz safâ geldiniz. Bizim elçimiz, Sultânımı bizim Komran Kalesi'nde bir aydır bekler, saâdetle sizin Budin'e teşrif buyurduğunuz Elçi Bey'imize i'lâm idelim. Heman siz dahî yarın Budin'den kalkın" deyip, ...Elçi Paşa ehâlî-i Budin'e selâm vererek, kütür kütür mehterhânesin döğerek, üstü açık Ilca'ya vardıkta Budin'den bir yaylım toplar dahî endaht olub zemîn ve âsumân lerzenâk (titreyip) olub Elçi Paşa kendi askeriyle Budin'i iç kal'asındaki Paşa Sarayına varıp, Budin Vezîri Gürcü Paşa'ya buluşub bir ziyâfet-i azîm olmuştur ki ta'bir olunmaz. Ba'dettam (yemekten sonra) Gürcü Mehmed Paşa Elçi Paşa'ya bir samur lipâce-i pâdişâhî (elbise) ve...hil'at-ı pâdişâhîler giydirdikde Gürcü Paşa Elçi Paşa'ya eydür: "**Baka âdem, Allah sana bu mertebe ihsan itdi kim, din uğruna din düşmanları olan Nemçe kefe-relerine varıp, hisset (hasislik) ve denâet (alçaklık) edip ırz-ı pâdişâhîye bir şeâmet (uğursuzluk) getiresin. Her bâr Bec'e (Viya-na'ya) benim çaşıtlarım gidip gelmekdedir. İşiddim ki (işitirsem) kâfirin malına meyl ve muhabbet edip sözünde sâbit kadem olmayıp ticârete ve kâfirin ta'yînat ve hedâya ve malına tama' edesin, Allah hakkıniçün sen Bec'de otururken anda (orada) başını keserim...** Heman Sadrazamın defterinde ve hatt-ı hümayûn mukarrerinde ne yazmış ise ana göre amel edip ...heman basîret üzre olub, öylece eyle" deyü Koca Gürcü Paşa Elçi Paşa'ya dîn-i mübîn ırzına yarar tenbih ve te'kidler edip eydür: "Evliyâ, işte sen de Paşa ile bilesin (berâbersin) bu serhaddin sen eski korsanınsın, Paşa bu serhadlere gelmemişdir ve bu geçen seferleri görmemişdir, sen de bu işlerde âgâh ol" dedi, "ve küffâr elçisi Komran Kal'alalarına gelmiş, sizi bekler, heman sabah Budin'den kalkın" deyip, elçi Paşa "nola Sultânım" deyü Gürcü Paşa ile vedâlaşub yine alay ile mehterhânemiz döğerek aşağı varoşda Gül Baba Kapısı kurbinde (yakınında) bir saraya konub hakîre dahî bir başka konak vermişler... Ol gice Budin'de yatıp, ale'sseher (sabâh) neffir ve rihletler çalınup Budin'den cânib-i garbe...(3)

(3) Evliyâ, s. 192-194.

(Evliyâ Çelebi ve Elçilik Hey'eti ve Budin'den Viyana'ya kadar geçtiği şehirleri tasvîr eder ve nihâyet Viyana'nın yakınında konaklarlar)

...bunda bir hafta zevk ve safâlar edip ba'de Çasar... tarafından Baş Terceman Mikel ve Baş komser gelip, "İmparator Hazretleri Sultân'ıma selâmlar etdi. Ale'ssabâh mübârek pazarımız günüdür, inşallahüteâlâ alay ile şehre teşrif buyursunlar, dediler, lâkin ağırlık arabaları ve cümle ağırlıklar mukaddem (önden) gitsinler deyû Çasar Hazretleri öyle buyurdular" dediklerinde, heman Paşa ider: Bizim ağırlığımıza kimesnenin hükümü yokdur, Pâdişâhımızın, içinde emânet hedâyâları vardır, ağırlık bizden ayrılmaz." dedi.

Kefereler eydür: "Sultanım ağırlığı ileri gitsin dediğimizden murad oldur ki Sultân'ımın konağı Kal'a'dan taşradır. Sultânım siz saâdetle alayınızla Kal'a izdiâhâmından geçersiz, anıñçün ağırlık evvel gitsin dedik" dediklerinde Paşa eydür: "İmdi, araba ve develer taşradan gitsin, katar katırlar cümle benimle gitsin:" dedikde, Komser eydür: "Sultanım Çasar Hazretleri azametiyle şöyle buyurdular kim" deyince hemen Paşa eydür: "Vallahi mel'ûn-ı bî-dîn, (dinsiz mel'un) bir dahî senin ağzından **Çasar azametiyle şöyle buyurdu lâfını işitmeyim, yoksa seni hançer kabza-sıyla depelerim. Azamet bir Allah'a mahsusdur, bizim Mekke ve Medîne Pâdişâhı bile azametiyle diyemez de sen ikide birde azametiyle dersin**" dedikde, kâfirin nutka mecâli kalmayıb, âlem-i hayrette gaşyolub kaldıkda Mikel Terceman eydür: "Sultânım Çasar'ın size selâm-ı firâvanları (pek çok) oldur kim, alayları ile Kal'amıza girerken sancak ve bayrakları ve alemlerin açmasıñlar ve sancak sııkları kaldırmasıñlar ve omuzlarında götürsünler, zîrâ Kal'a kapısı alçakdır ve mehterhânesin çalmasıñlar ve benim mehterhanem Paşa'nın önü sıra çalın-sın ve bizim sultanzâdeler ve vüzerâzedeler Paşa'nın önü sıra gitsinler ve Paşa'nın ardı sıra benim içoğlanlarım yürüsünler ve cümle sipâhîlerim ve guruflar (graf)⁽⁴⁾ ve kapudanlar ve arşaklar (arşidük) ve beğlerim Paşa'nın önü sıra gitsin deyû Çasar buyurdular" deyince ol an Paşa bir atespâre olub eydür: "Baka kâfirler! Siz(in) beni bu şehirde bir hafta oturtmanın aslı ve fer'i ve netîcesi buna mı çıktı? Bu sizin ettiğiniz

(4) Graf: Avrupa'da bir asâlet unvânı

mâlâyutaklar (kabul edilemez teklifler) bize tazîmen midir, yoksa tahkîren midir?" dedikde, kefereler eyitdiler:" Hâşâ, sümme hâşâ bu cevaplar Sultânıma tahkîr ola. Lâkin elçi paşa kardeşlerinize böyle ideriz. Kânûn-ı kâide-i Engürüsümüz (Macar kânunları) böyledir." dediklerinde Pâşây-ı rûzgâr eydür: "İmdi sizin kânunuz öyle ise o, kâfir-i bîdînin âyîn-i bâtul-ı nâ-kânûnlarıdır. Ammâ biz İslâm Pâdişâhının vüzerâlarıyız. Bizim İslâm üzere kânûn-ı kadîmimiz böyledir kim, ben Rumeli Beylerbeyisiyim kânûn-ı teşrîfâtımız budur kim taraf-ı Pâdişâhîden oniki yük akçe hâss-ı hümâyûnum vardır. Eğer ma'zûlen ve eğer mansıbdâ da'vâ dinleyüb mücrimleri katl ve salb ve siyâset ederek ve yedişer kat mehterhânemi çalarak alay ederim ve alayım içine ecnebîden bir âdem komam. Eğer girerse vur ederim. Ve ben Mekke, Medîne, Kuds-i Şerîf ve Bağdad ve Şam ve Haleb Pâdişâhının elçisi olam, niçün Sancağ-ı Resulallâhı açmam ve niçün mehterhânemi çalmam ve niçün alayım içine kâfirleri koyub cümle ağavatlarım (ağalarım) târûmâr etdiririm. Ve niçün alayımda kâfirlerin boruların ve tabılların ve deccâllerin çaldırırım. Ey imdi sizin murâd ve merâmınız anladım, ben bu sizin teklifiniz üzre Kral'a varmam ve Kânûn-ı Âl-i Osmânı bozmam ve beni sâir elçilere kıyas etmen. Anlar Kaniye Eyâleti ve Tamışvar Eyâleti pâyesiyle gelirler idi. Taleb-i mal için Âl-i Osmân'ın ırzına şeyn (ayıp) getirüb kral elinden şarab didikleri harâmı içerlerdi. Bana ise ne mâl, ne menâl, ne şarâb-ı pür zevâl lâzım. Ancak ırz-ı pâdişâhî ve ırz-ı Muhammedî lâzımdır... İllâ kânûnumuza riâyet etmeyüb bize hakâret ederseniz...ve sizin bana iltifat etmediğinizi yekâyek Sadrazam'a arz ederim, sizin dahî elçinizi İslâmbol'da köpek yerine koyub, rağbet ve iltifat ve i'tibâr itmeyiz..." deyû heman Paşa eydür: "Tiz Dîvan Efendisini(i) çağırın, Sadrazam'a hâlimiz(i) i'lâm edip arz edelim ve cümle askeri ve Tatar askerin(i) dağıtmasınlar" deyû Dîvan Efendisini arz yazmağa tenbih buyurdıklarında heman Terceman ve Komser keferelerin akılları başlarından gidip Paşa'nın ayağına düşüb "Aman Paşam, lûtfeylen, arz yazman (yazmayın) varalım bir kere Çasar'a danışalım" dediklerinde Paşa eyitdi: "Bre hey mel'ûn-ı bî-dînler, söze gelse Çasar şöyle cem Cenâb ve Azîmüşşân filân falandır dersiniz, bunda Çasar'a danışacak ne var!. Çasar'dan gayrı iş bilir ve söz anlar

âdemleriniz yok mudur? Bizim Âl-i Osmân vezirleri işler görür, kal'alar alır, bozar, bozulur, Erdel Kralların ve Eflak ve Boğdan Beğlerin ma'zûl (azledip) edip Erdel'de Yanova ve Varat kal'alalarının fethederler. Pâdişâhın haberi olmayıp, sonra fetihnâme haberin gönderirler. Ammâ sizler, Elçiye bir ekmek ve bir okka et ziyâde virelim mi deyû heman Çasar'a danışsınız ve yine dengâdenklik satarsınız." dedikde, cümle kâfirlerin özürleri kabâhatlerinden eşedd (şiddetli) olub hâmuşbaş (susup, sessiz kalmak) oldular...

...Çünkü alessabah oldu, Paşa'ya Baş komser ve ikinci vezir huzûr-ı Paşa'ya gelip yer öpüb "Çasar size selâmlar etdi, buyurun, cümle murâdınız üzre alayınız olsun" deyû Kral'dan bir cevâhirli ve sekiz atlı hinta araba getirdiler kim, hakkâ ki (hakîkaten) Çasar Kral'a mahsus arabai murassâdır kim gören âdemin dîdeleri hıyrenlenir (dona kalır). Heman Paşa: "Ben arabaya binmem ve biz Osmanlıyız, bizim mu'tâdımız küheylan atlara binip cirid oynayub gazâlara gitmektir. Bizim İslâmbol'da böyle arabalara avretler biner. Bize lâzım değildir." dedikde, "Siz a'lemsiz (en iyi siz bilirsiniz) Sultânım" deyip kefereler bir tarafa durup cümle asker-i islâm alaya âmâde olub yedişer kat mehterhâne ve cümle cebe ve cevşene müstağrak olub âmâde durdular...⁽⁵⁾

* * *

Evliyâ Çelebi'den alınan bu satırlarda, Osmanlı vezirlerinin ilk endişelerinin kendi şahısları için olmadığı anlaşılmaktadır. Onların endişesi, Padişahın ve devletin namus ve şerefine bir söz gelmesi idi. Gösteriş, azamet ve debdebe sadece devlet için hoş görülmekte, teşvik edilmekte, aksi halde israf olarak görülmektedir. Gittiği ülkenin kânunlarına göre değil kendi kânunlarına göre hareket etmek ve zebun olmamak için dikkatli ve uyanık olmak güç ve kudretle olduğu kadar, şahsiyetin de güçlü olması ile mümkündür. Peşin olarak karşısındakini büyük gören ve partiyi baştan kaybeden devletlilerimize ithâf olunur.

(5) Evliyâ, c. 7., s. 239-242.

TÜRK HAT ÜSTADLARI 2

HATTAT ŞEYH HAMDULLAH

HAYÂTI, TALEBELERİ, ESERLERİ

Doç. Dr. Muhittin Serin

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Türk-İslâm San'atları Tarihi
Öğretim Üyesi

KÜBBEALTI AKADEMİSİ KÜLTÜR VE SAN'AT VAKFI

İstanbul-1992

İsteme Adresi: Peykhâne Sok. No: 3 34400 Çemberlitaş/İstanbul

Tel: (0 212) 516 23 56 Fax: (0 212) 517 14 60

HATTAT ŞEYH HAMDULLAH

Prof. Dr. Mustafa FAYDA

Abbâsî halifesi Musta'sımbillah'ın hattatı Yâkût-ı Müsta'simî'nin iki asır taşıdığı "Kıbletü'l-küttâb" şeref pâyesini, merhum Ekrem Hakkı Ayverdi'nin ifâdesiyle: "bilistihkak devralıp icmâ-i ümmetle beş asırdır taşımakta bulunan" en büyük hattatımız Şeyh Hamdullah'ı bizlere tanıtan, öğreten ve eserlerini evlerimize kadar getirerek nadide hat şaheserlerini bize yaşatan bir kitaba kavuşmuş bulunuyoruz. Bu âbide eser, Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'ak Vakfı'nca Türk Hat Üstadları serisinin ikinci kitabı olarak Doç. Dr. Muhittin Serin'in liyakatli kalemi ve müstesnâ san'at zevkiyle, **"Hattat Şeyh Hamdullah-Hayâtı, Talebeleri, Eserleri"** adıyla neşredilmiştir.

Bilindiği üzere beş asırdan beri İslâm dünyasında yetişen hattatların pîri, Osmanlı hat ekolünün kurucusu, yazı çeşitlerinin müceddidi ve bilhassa sülüs ve nesih yazıların klasik nisbet ve formlarını ortaya koyan Şeyh Hamdullah, 830-833/1427-30 târihleri arasında Amasya'da doğmuştur. Babası Sühreverdiye şeyhlerinden Mustafa Dede, Buhârâ'dan Amasya'ya gelip yerleşen bir babanın evlâdıdır ve halka malolan menkıbeye göre de, evlilik çağına geldiğinde: "Ey Dede, senin evleneceğin filân mahalledeki fakir, kimsesiz bir hanımın kızıdır. Hemân onu al, sakın tereddüt etme" şeklindeki bir mânâ erinin işaretiyle Hafize Hatun ile evlenmiştir. Aynı mânâ erinin, "mübârek Hanım'ın yetîmini, vasiyyetim tutup aldın. Allâhü Sübhânehû ve Teâlâ bundan sonra sana hayırlı bir evlâd vere

ki, onun ilmi, irfânı ve güzellikleri bütün şehirlerde meşhur, her asırda onun adı anılsın ve kıyâmete kadar canlı kalsın ve ismi Hamdullah olsun!" duası bereketiyle Şeyh Hamdullah dünyaya gelmiştir.

Şeyh Hamdullah, çocukluk ve gençlik yıllarını, mühim bir şehzâde şehri olması dolayısıyla, dini ilimlerde, felsefe, tıp ve tasavvufta, şiir ve mûsikîde, bilhassa hat sahasında, Yıldırım Bâyezid zamanından beri yetiştirdiği ve bağrında muhafaza ettiği âlim ve sanatkârlarının çokluğuyla meşhur Amasya'da geçirmiş; iyi bir tahsil görmüş; tasavvufa intisap etmiş; hat çalışmalarına da bu devrede başlamış; sonradan Fâtih'in kâtibi olacak Sûfî Yahya Çelebizâde Ali Çelebi onun ilk hat hocası olmuş; daha sonra Hayreddin Halil Mar'aşî'den aklâm-ı sitte'yi nazarî ve amelî olarak meşk ve tahsil ettikten sonra icâzât almıştır. Amasya'dan İstanbul'a intikâl etmeden önce, hat sâhasındaki şöreti Türk ve İslâm dünyasına yayılmış olan Şeyh Hamdullah bu tekâmül seviyesine, Yâkût-ı Musta'simî ve Abdullah Sayrafi'nin yazıları üzerinde yapmış olduğu uzun çalışmalar ve ihlâslı meşk mesâileri neticesinde ulaşmıştır.

Şeyh Hamdullah'ın İstanbul'a intikâli, Amasya sancağında vâli iken kendisine hat dersleri verdiği, yazı yazarken hokkasını tutan, kendisiyle sık sık sürekliliğe çıkan Beyazid-i Velî'nin daveti üzerine olmuştur. Saraya kâtip ve saray hüddâmına muallim tayin edilen hattatımıza, harem dairesi yakınında **Kelâm-ı Kadîm** yazması için bir meşkhâne tahsis edilmiş; günlük 30 akçe ile Üsküdar'da iki köyün gelirleri arpalık olarak verilmiştir. Şeyh Hamdullah'ın Sultan II. Bâyezid ile münasebetlerinin seviyesini, bu çok kıymetli çalışmayı bizlere ikram eden Doç. Dr. Muhiittin Serin şöylece dile getirmektedir:

"Şeyh gibi bir san'at dehâsının yaratıcı gücünü harekete getiren, belki Bâyezid Han'ın ilme, san'ata, bilhassa hat san'atına gösterdiği büyük alâkasıdır. Bir gün sohbet esnâsında Bâyezid Han; "Yâkût Musta'simî'nin îtina edip yazdıklarını görmemişsiz" diyerek Hazîne'den yedi adet Yâkût yazısı çıkarıp: "Bu tarzdan gayrı bir vâdi ihtira olursa idi iyi olurdu" şeklinde Şeyh'e tavsiyede bulunduktan sonra; çileli bir mesâî ile Şeyh Hamdullah'ın, kendi üslûbunu ortaya koyduğu rivâyet edilir."

"Şeyh ve Sultân arasında kadîm bir dostluğa dayanan bu yakınlık bilhassa ulemâ arasında hoş karşılanmıyordu. Bu sızlanışları sezen Bâyezid Han, devrin büyük ilim adamlarını bir araya topladı. Şeyh'i de

dâvet etti. Sonra Şeyh'in dest-i hattıyla yazılmış olan Kelâm-ı Kadîm'i getirip mecliste hazır bulunan ulemânın her birine temaşa ve ziyaret ettirdi. Hayranlıkları sükûta varan ulemâyâ Bâyezid: "Böyle bir hattât-ı muhterem ve kâtib-i mes'ûd-rakâma mülûk-i mâzîyyeden kimesne mâlik olmamıştır" diyerek hattatlığın kutbu, feyiz saçan üstâdın kendi zamânında zuhûrundan duyduğu saadeti dile getirdi. Daha sonra mecliste bulunan ulemânın bütün telif ve şerhlerini kemâl-i edeble önündeki rahlenin üzerine üst üste dizdi. Sonra da Şeyh'in yazdığı Kelâm-ı Kadîm'i alıp ulemâyâ; "Bu kitabı, kitapların üzerine mi, yoksa altına mı koymak câizdir?" diye sordu. "Kur'ân-ı Azimüşşan üstüne kitap veyâ başka bir şey koymak nasıl câiz olur?" diye cevap verdiler. Sultan Bâyezid lâtfeye yolu ile ulemâyı susturarak: "Bu kişinin izâfet-i ihtirâmiyyesi katı çoktur. Hazret-i Kur'ân'ın kitâbetini bu kadar ihyâ etmiş bir ferd yoktur. Bu kişiyi sizin tahtınıza nice ihlâs edelim?" dedi. Böylece hüner ve mârifeti gönül tâcı yapmış sultan ilim erbâbını da incitmeden bir hakîkatin zuhûruna sebep olmuşlardır. Şeyh Hamdullah hayatının 30 yıl süren ve san'atında olgunluk devri sayılan İstanbul safhasında şüphesiz en güzel eserlerini vermiştir."

Ok ve yay yapmakta da büyük bir hüner sahibi, zamanının en iyi ve meşhur okçusu olan, bundan dolayı da Ok Meydanı Atıcılar Tekkesi Şeyhliğine tayin edilen Şeyh Hamdullah, 926/1520 yılında vefat etmiş ve Karacaahmed Mezarlığına defnedilmiştir.

Memleketimizin yetiştirdiği pek kıymetli bir san'at ve ilim adamı aziz dost Doç. Dr. Muhittin Serin Beyefendi, bu son eserinde "Şeyh Hamdullah Öncesi Anadolu'da Hat San'atının Teşekkülü ve Amasya Mektebi" adlı Giriş (ss. 11-24) ile "Şeyh Hamdullah'ın Hayâtı ve Şeyh Mektebi" adlı Birinci Bölüm'den (ss. 25-44) sonra, Şeyh'in yetiştirdiği 43 hattatımızın hayatlarını ve eserlerini, kitabının "Şeyh Hamdullah'ın Talebeleri" adlı İkinci Bölümünde (ss. 45-75) ele almıştır. "Şeyh Hamdullah'ın Eserleri" isimli Üçüncü Bölüm'de (ss. 77-100) ise, hattatımızın başta İstanbul olmak üzere muhtelif müze ve kütüphaneler ile hususî koleksiyonlarda bulunan tespit edebildiği, Şeyh'in yazdığı 47, Muhterem Serin'in bizzat gördüğü 30 Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere 50 En'am-ı Şerif ve cüz, 121 murakka ve kıt'a, 8 ilmî eser, 6 dua mecmûasını tespit edip incelemiş ve Şeyh mektebinin belli başlı hususiyetlerini ortaya çı-

karmıştır. Eserin Dördüncü Bölümü (ss. 101-194) ise "Şeyh Hamdullah'ın Eserlerinden Örnekler" başlığı altında, hat san'atının şaheserlerinden, herbirisi aslî eb'adî büyüklüğünde, baskı tekniği bakımından fevkalâde titiz ve dikkatli basılmış 92 adet ölümsüz yazı örneğini ihtiva etmektedir.

Türk Hat Üstadlarını dünyaya tanıtacak ve hayran bırakacak olan Hattat Şeyh Hamdullah adlı bu eseri yazan Doç. Dr. Muhittin Serin Bey'i, kitabın baskısını en iyi şekilde gerçekleştiren Renk Grafik, Film, Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş. mensuplarını tebrik ederiz. Türk San'atını yeni nesillere tanıtmak maksadıyla büyük bir fedâkârlık örneği gösteren, Hattat Aziz Efendi'den sonra bu eserin basılmasını sağlayan Kubbealtı Vakfının hasbî anlayışını takdirle karşılarken, eserin Vakfın kurucularından Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'ye ithaf edilmesini aynı bir kadirşinaslık nümûnesi gördüğümüzü ifâde etmeliyiz.

MUŞTU*

*-PKK tarafından Güneydoğu'da şehit edilen Mehmed
FİDAN'ın hâtrasına-*

Ben, Mehmed Öğretmen!
Vefâkâr meslektaşlarım;

24 Kasım'ı
Uzaklarda bir yerde kutluyorum.
Uzaklarda bir yerlerde ağlıyorum.
Yazık ki, bu 24 Kasım'da sizlerle olamıyacağım.

Yollarımı aşındıramadığım okulum,
Sana bir vedâ bile edemedim.
Karatahtam! Üzgünüm;
Yazık ki sana artık
Sevgiyi, barışı yazamıyacağım.

Ben, Simav'lı Mehmed Öğretmenim çocuklar!
Temiz kalpli evlâtlarım benim;
Üzgünüm.
Yazık ki, "Öğretmenim!" şiirlerinizi
Bir daha duyamıyacağım.

Taşına toprağına kurban olduğum memleketimde
Hep bilgiden bahsettim;
Sevgiden ve dostluktan!
Silâh tutmadı ellerim,
Kalem tutmayı öğretim yavrularıma...

(*) Bu şiir, 24 Kasım "Öğretmenler günü" münâsebetiyle Kütahya Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından düzenlenen yarışmada birincilik almıştır.

Ben, Şehit Mehmed Öğretmenim, çocuklar!
Kitaplarımı eskitememiştım, henüz
Gelememiştık İstiklâl Marşı'nın üçüncü kıt'asına...
Üzgünüm;
Yazık ki, son kıta'ayı sizlerle
Okuyamıyacağım haykırırcasına!

Dostlarım,
Nerede kaldı hayâllerim?
Vurdular beni;
Tamamlamadan vazîfemi,
Kana buladılar plan defterimi!
Duyamıyacağım öğrencilerimin seslerini
Ne yazık, artık
Öğretmenleri olamıyacağım.

Ah çocuklarım!
Şâhidi olmanızı istemezdim
Devletime, mesleğime uzanan hâin ellerin!
İstemezdim; okul yerine
Elde kitap, yürekte îmanla
Cenâze namazımı kılmanızı!

Ben, şehit bir öğretmen
Ama bu devletle hep yaşayacak olan...
Okullar açılmaya devam edecek,
Başka öğretmenler de olacak
Sizlere söz veriyorum;
Bensiz İstiklâl Marşı, yine de okunacak.

Kana bulanan
Kara tahtaların başına
Siz geçeceksiniz.
Ve üzerine, yazacaksınız;
"Ne mutlu Türküm diyene!"

Gülşah UĞUREL
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
KÜTAHYA

KUBBEALTI AKADEMİSİ
KÜLTÜR ve SAN'AT VAKFI
AKADEMİK TOPLANTILARI HAKKINDA

Vakfımız tarafından her sene düzenlenmekte olan "Akademik Toplantılar" serisinde, 1993-1994 senesi için "Toplumların Yükseliş Sırları" ana başlık olarak tesbit edilmiştir. Her sene olduğu gibi, CUMA günleri saat 18.00 de İstanbul Fetih Cemiyeti salonunda yapılmakta olan bu toplantılar dizisi, bu sene iki devreden meydana gelmektedir.

10 Aralık 1993 - 4 Şubat 1994 târihleri arasındaki I. devrede bir açık oturum ve 7 konferans;

25 Mart 1994 - 22 Nisan 1994 târihleri arasındaki II. devrede ise 5 konferans tertip edilmiştir.

10 Aralık 1993 cuma günü yapılan ilk toplantıda, Prof. Dr. Ahmet Yüksel ÖZEMRE, "Toplumların Yükselişinin Sırlarından Biri de İlimlere Duyulan İlgidir" başlığı altında topladığı kıymetli görüşlerini dinleyicilerimize aktarmıştır. Prof. Dr. Özemre'nin ilgiyle dinlenen bu konuşmasının metni, Dergimizin Nisan 1994 sayısında neşredilecektir.

17 Aralık 1993 cuma günü açık oturum ise, yurt dışından gelen bir talep üzerine düzenlenmiştir. Prof. Dr. Mustafa ERKAL'ın başkanlığında, **Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı*** Yö-

(*) Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı tarafından, 14-21 Aralık 1993 târihleri arasında İstanbul'a bir "eğitim-kültür" gezisi düzenlenmiş ve bu geziye katılan 4'ü Fas'lı diğerleri Türk 16 misafir, gezi programlarının ilk günü olan 15 Aralık 1993 Çarşamba günü Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nın Fâtih'deki merkezini ziyaret ederek Mütevelli heyeti Başkanı İlhan Ayverdi Hanımefendi ile sohbet etmişlerdir. Daha sonra misafirler Vakfın Çemberlitaş'daki binasını gezmişler, yayınlarını görmüşler ve öğle yemeğinde burada ağırlanmışlardır. Gezilerinin 3. gününde, 17 Aralık 1993 cuma günü açık oturuma katılmışlardır.

netim Kurulu Başkanı Veyis GÜNGÖR ile, Yönetim Kurulu üyesi Fadime ÖRGÜ'nün konuşmacı olarak katıldığı bu toplantının konusu "Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı" idi.

Yurt dışında yaşayan Türkler'in meselelerini yakından bilen Prof. Dr. Mustafa Erkal'ın konuyu etraflıca takdiminden sonra, misafir Vakfın başkanı Veyis Güngör, ırkçılığın târifi ile konuşmasına başlamış ve ırkçılığın târih içindeki seyrini izâh ettikten sonra, Batı'nın zamanımızdaki ırkçılığı ve, göçmenlere bakışına bağlı olarak İslâm-Hristiyan münasebetleri üzerinde durmuş ve bu konudaki araştırmalardan örnekler vermiştir.

İkinci konuşmacı olarak söz olan Fadime Örgü ise, önce Batı Avrupada'ki göçmen grupların kısa bir tanıtımını yapmıştır. Bu gruplar arasında sayıca önemli bir yeri olan müslüman-Türkler'in 2. ve 3. nesille birlikte "entegre" olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduklarını belirttikten sonra, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı olarak gayelerinin, bu "entegrasyon"u "enterkreasyon"a, yâni kendi ana kültürleri ile içinde yaşadıkları kültürü bir araya getirmeye yönelmek olduğunu ifâde etmiştir.

Bu meyanda Türk Hükümeti tarafından yabancı ülkelerde görevlendirilen eğitim müşâvirleri, öğretmen ve din görevlilerinin durumu, askerlik, ailelerini terk eden gençler, yabancılarla evlenmeler, ana ve diğer okulların durumu, eğitim ve rehberlik, türkçenin öğretilmesi, vize gibi yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın yakından bildikleri pek çok konu, dinleyicilerin de sorularla katıldığı üç saatlik bir oturumda ele alınmış ve tartışılmıştır.

Avrupa Konseyi'ne kendilerini "Batı Avrupa Türkleri" olarak kabul ettirme gayretinde olan bu küçük grup, Avrupa'daki takribî 2 milyonluk bir zümrenin çok geniş boyutlu meseleleri, diğer müslüman gruplarla birlikte yapılabilecek ortak çalışmaları konusunda dinleyicileri etraflı bir şekilde aydınlatmışlardır.

Avrupa'da yaşayan 2. nesil Türklüğün var-yok olma arasındaki kültür-kinlik mücadelesinden, yaşadıkları ülkelerin kânunları çerçevesinde mahallî yönetimlere girerek söz sahibi olma yoluyla ba-

şarılı çıkabileceklerini ifâde eden her iki konuşmacının, meselelere kötümserliğe kapılmadın, akılcı ve şuurlu bir şekilde yaklaşımları, dinleyicilerin takdirini toplamıştır. İçlerinden birçoğunun Hollanda doğumlu olduğu heyetin, kimliklerinin muhafazası konusunda, kültür müesseseleri çatısı altında toplanabilmesi ve Türkiye'ye eğitim-kültür gezileri düzenlemesi de ayrıca çok sevindiricidir.

KÜBBEALTI AKADEMİSİ KÜLTÜR VE SAN'AT VAKFI

1993-1994

AKADEMİK TOPLANTILARI

TOPLUMLARIN YÜKSELİŞ SIRLARI

1. DEVRE

- 10 Aralık 1993 : Prof. Dr. Ahmet Yüksel ÖZEMRE
Konu : *Toplumların Yükselişinin Sırlarından Biri de İlimlere Duyulan İlgidir.*
- 17 Aralık 1993 : Açık Oturum
Konu : *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*
Oturum Başkanı : Prof. Dr. Mustafa ERKAL
Konuşmacılar : Veyis GÜNGÖR
(Hollanda Türk Ak. Bir. Vakfı Yö. Kur. Bşk.)
Fadime ÖRGÜ
- 24 Aralık 1993 : Prof. Dr. Mustafa TAHRALI
Konu : *Tasavvuf Açısından Müslüman Toplumların Yükselişi*
- 7 Ocak 1994 : Cinuçen TANRIKORUR
Konu : *Bir Seviye Aynası: Mûsikî*
- 14 Ocak 1994 : Prof. Dr. Teoman DURALI
Konu : *Yeniçağ Düşünce Târihinde Avrupa ve Türkler*
- 21 Ocak 1994 : Prof. Dr. Baykan SEZER
Konu : *Târihte Toplumlar*
- 28 Ocak 1994 : Prof. Dr. Ömer Faruk AKÜN
Konu : *Topluluğumuzda Türkçenin Rolü*
- 4 Şubat 1994 : Prof. Dr. Faruk SÜMER
Konu : *Selçuklular Devrinde Türk Topluluğunun Yükselişinde Âmil Olan Sebepler*

Yer: Kara Mustafa Paşa Medresesi
Yeniçeriler Cad. No. 43 Çarşıkapı-İST.

Tel: 516 63 87 Saat: 18.00

KUBBEALTI AKADEMİSİ KÜLTÜR VE SAN'AT VAKFI

1993-1994

AKADEMİK TOPLANTILARI

TOPLUMLARIN YÜKSELİŞ SIRLARI

2. DEVRE

- 25 Mart 1994 : Prof. Dr. Süleyman ULUDAĞ
Konu : *İbni Haldun'a Göre Toplamların Yükseliş Sebepleri*
- 1 Nisan 1994 : Prof. Dr. Birol EMİL
Konu : *Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı'nda Kültür Değişmeleri*
- 8 Nisan 1994 : Prof. Hayrettin KARAMAN
Konu : *İslâm Medeniyeti Açısından Cihat ve İctihat*
- 15 Nisan 1994 : Prof. Dr. Bahaddin YEDİYILDIZ
Konu : *Toplamların Yükseliş Sırlarından "Bilim"*
- 22 Nisan 1994 : Yard. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Konu : *Endülüs Medeniyetinin Teşekkülündeki Âmiller*
- 24 Nisan 1994 : Vakfımız kurucularından Sâmiha Ayverdi
(Saat: 15.00) : Hanımefendi ile Ekrem Hakkı Ayverdi'nin ruhlarına dua ve "Ayverdi Enstitüsü"nın kuruluşunu duyurma toplantısı

Yer: Kara Mustafa Paşa Medresesi
Yeniçeriler Cad. No. 43 Çarşıkapı-İST.

Tel: 516 63 87

(Konferanslar için) Saat: 18.00

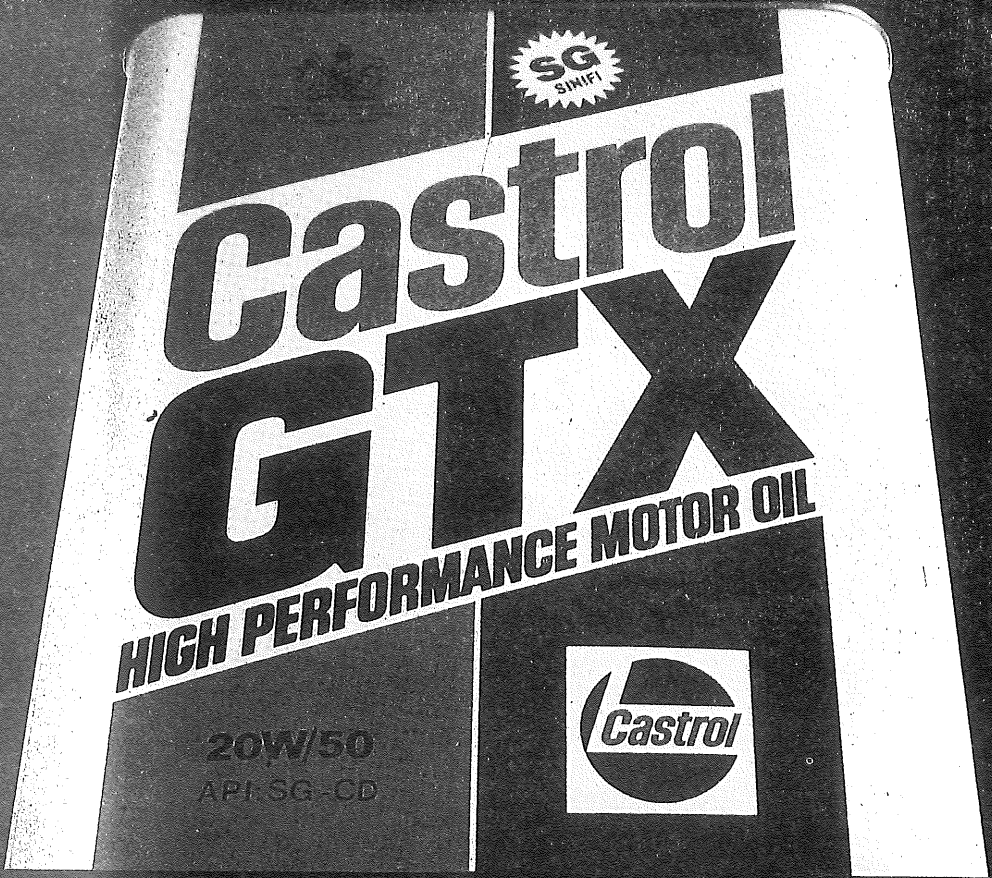
ALTIN ÇİNİ

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA - TÜRKİYE
ALIKALEFACARSISI KAT:1 NO:1-2

"Zirvede"

Castrol GTX şimdi SG(*) sınıfında. Dün olduğu gibi bugün de zirvede. Üstün kalitesi daha da artırıldı. Özel moleküler yapısı ile her koşulda en yüksek verim ve aracınıza mümkün olan en uzun ömür için ...

Castrol GTX
"Zirvede"

* SG: API (American Petroleum Institute - Amerikan Petrol Enstitüsü) sınıflandırmasına göre, günümüzde dünyadaki en üstün motor yağı sınıfıdır.